

**ТАВСИЯҲОИ АМАЛӢ
ОИД БА ТАТБИҚИ СИЁСАТИ ИНФЕКСИЯИ ВИРУСИ
НОРАСОИИ МАСУНИЯТИ ОДАМ (ВНМО)
ДАР СОҲАИ МАОРИФИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Дастури методӣ барои кормандони соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон

Тавсияҳои амалӣ оид ба татбиқи сиёсати инфексияи вируси норасоии масунияти одам (ВНМО) дар соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бо қарори Шӯрои олимони Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф аз 15 октябри соли 2012 таҳти №6/4 тасдиқ шудааст.

Хайати таҳририя:

Назирова Л.Қ., Бобоев Ҳ.Ш.

Мураттибон:

Назирова Л.Қ., Девоншоева Т.Ю., Раҷабов З.У., Зокирова М.З.

Муқарризон:

Академияи таҳсилоти Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон
Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон
Маркази ҷумҳуриявии ташаккули тарзи ҳаёти солими Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Тавсияҳои амалӣ оид ба татбиқи сиёсати инфексияи вируси норасоии масунияти одам (ВНМО) дар соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дастгирии техникую молиявии Бюрои Кластери ЮНЕСКО дар Алмато таҳия гардидааст

Раёсати Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф ба Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, Маркази ҷумҳуриявии таълимию методӣ, Маркази ҷумҳуриявии тарзи ҳаёти солим ва намояндаи Бюрои Кластери ЮНЕСКО дар Алмато Галина Ли барои дастгирӣ, маслиҳатҳои тавсияҳои арзишноки изҳори миннатдорӣ менамояд.

*Ороиш ва дизайни
Мадина Дадабоева*

МУНДАРИҶА

Сарсухан.....	4
Боби 1. Таҳсилот оид ба пешгирии инфексияи ВНМО.....	5
Боби 2. Ташкили таълим ва тарбияи кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи инфексияи ВНМО мубтало.....	12
Боби 3. Риояи тадбирҳои эҳтиётӣ нисбат ба эпидемияи инфексияи ВНМО дар муассисаҳои соҳаи маориф.....	18
Замимаҳо.....	20
Ихтисорот.....	33
Лугат.....	34
Адабиёти истифодашуда ва тавсияшаванда.....	38

САРСУХАН

Инфексияи ВНМО, АНМО бузургтарин бӯхрони инсоният буда, ба ҳаёт ва кадрӣ қимати инсон, инкишофи иқтисодию иҷтимоӣ монеаҳо эҷод намуда, ба бехатарии миллии кишварҳои аз ин вабо осебдида таҳдид менамояд.

Ҳамасола дар ҷаҳон шумораи одамон, аз он ҷумла кӯдакони бо вируси норасоии масунияти одам (ВНМО) сироятёфта меафзояд. Дар сайёра ҳазорон калонсолон, наврасону кӯдакони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи инфексияи ВНМО мубтало кор мекунанд, мехонанд ва тарбия мегиранд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври расмӣ 3846 ҳодисаи инфексияи ВНМО ба қайд гирифта шудааст. Нишондиҳандаи паҳншавии ВНМО мутобиқи маълумотҳои бақайдгирии расмӣ, ба ҳар 100 ҳазор аҳоли 43, 4 нафар рост меояд. Тибқи маълумотҳои оморӣ соли 2011 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шумораи одамони бо ВНМО зиндагикунанда 12756 нафарро ташкил меод.

Аз шумораи умумии бақайдгирифташудагони гирифтори бемории ВНМО дар Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯдакони то 14 сола 2,8% (106 ҳодиса)-ро ташкил медиҳад. Дар соли 2011 дар байни кӯдакон 53 ҳолати ба бо ВНМО гирифтोर шудан, ки он 5,4%- ташкил медиҳад, ба қайд гирифта шудааст.

Афзоиши шумораи муҳассилини мубталои инфексияи ВНМО гашта Вазорати маориф ва сохторҳои марбутаи онро вазифадор мекунад, ки оид ба пешгирии ин падидаи номатлуб чораҳои амалӣ андешад.

Барои фароҳам сохтани шароити мусоиди кор ва хондан, ҳифзи ҳуқуқ ва дастгирии одамони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубтало, талаботи роҳбарону кормандони ташкилоту муассисаҳои соҳаи маориф барои маълумоти лозимӣ оид ба инфексияи ВНМО, роҳҳои ташкили таълиму тарбияи хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда, риоя намудани ҳуқуқҳои меҳнатӣ ва дигар ҳуқуқҳои кормандони ВНМО-и мақоми мусбат дошта, хеле зиёд аст.

Дастур оид ба «Тавсияҳои амалӣ оид ба татбиқи сиёсати инфексияи ВНМО дар соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон»-и (минбаъд «Тавсияҳо») ҳамчун маводи ёрирасон ба роҳбарону кормандони муассисаҳои таълимию тарбиявӣ дар ҳалли масъалаҳои бо ВНМО, АНМО алоқаманд ва роҳҳои ташкил намудани омӯзиш оид ба пешгирӣ ва боздоштани инкишофи минбаъдаи эпидемия пешниҳод мешавад.

Дастури мазкур дорои иттилооти зарурӣ оид ба татбиқи тадбирҳо ва мухайё намудани шароит барои таълиму тарбияи кӯдакони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи инфексияи ВНМО мубтало, ҳимояи онҳо аз ҳуқуқпоymолкунӣ, риояи ҳуқуқҳои онҳо ва дар муассисаҳои таҳсилотӣ ва ҷойҳои кормандони бо ВНМО зиндагикунанда ба вучуд овардани вазъияти дӯстонаю бехатар мебошад.

Нуктаҳои асосии «Тавсияҳо» метавонанд барои такмил додани заминаи меъёрию ҳуқуқӣ, қонунҳо, қарорҳо, фармонҳо, Низомномаҳо, Оинномаҳои муассисаҳои таълимӣ, ки сиёсату тадбирҳоро нисбати хонандагону кормандони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубтало муайян мекунанд, истифода бурда шавад.

«Тавсияҳо» бо назардошти талаботи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар асоси Конвенсияҳои байналмиллалӣ, декларатсияҳо, тавсияҳо ва дигар ҳуҷжатҳои СММ, ЮНЭЙДС, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ ташкилоти байналмиллалӣ меҳнат (ТБМ), ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ (ТУТ) таҳия шудааст.

БОБИ I

ТАҲСИЛОТ ОИД БА ПЕШГИРИИ ИНФЕКСИЯ

Мудирияти қонунӣ ва меъёри таҳсилот оид ба пешгирии инфексияи ВНМО дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади пешгирии паҳншавии ВНМО (ВИЧ)-инфексия ва оқибатҳои бо он алоқаманд, нигоҳ доштан ва мустаҳкам кардани солимии ҷисмонии хонандагон, ба вучуд овардани фазои таъминкунандаи пешгирии одатҳои зараровар, тарбияи ахлоқӣ ва фарҳангии Тарзи Ҳаёти Солим (ТҲС) бо дарназардошти арзишҳои умуминсонӣ як қатор санадҳои қонунӣ ва меъёриро қабул намудааст. **Аз ҷумла:**

- Барномаи инкишофи солимии ҷавонон барои солҳои 2011-2015;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии паҳншавии ВНМО/АНМО (ВИЧ/СПИД) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон».
- Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 585 аз 30 ноябри соли 2007 «Дар бораи Барномаи ягонаи пешгирии нашъамандӣ ва гардиши ғайриқонуни маводи мухаддир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2012»;
- Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 348 аз 31 августи соли 2004 «Дар бораи Нақшаи стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба саломатии репродуктиви (давраи наслофари)и аҳоли дар давраи то соли 2014»;
- Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 560 аз 30 октябри соли 2010 «Дар бораи Барномаи миллии ташаккулёбии тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020»;
- Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №562 аз 30 октябри соли 2010 «Дар бораи Барномаи миллии оид ба пешгирии эпидемияи ВНМО/АНМО дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»;
- Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 561 аз 30 октябри соли 2010 «Дар бораи Барномаи инкишофи саломатии ҷавонон дар давраи солҳои 2011-2013»;

Пешгирии инфексияи ВНМО дар муассисаҳои таълимӣ

Пешгирии инфексияи ВНМО:

- таҳия намудани барномаҳои тахассусии таълимӣ оид ба масъалаҳои инфексияи ВНМО ва расондани кумаки методӣ;
- дар муассисаҳои таълимӣ ҷорӣ намудани барномаҳо, тавсияҳои пешгирикунандаи ВНМО/АНМО;
- тайёр кардани кадрҳои педагогӣ дар муассисаҳои таълимии касбӣ ва иловагӣ оид ба масъалаҳои пешгирикунандаи инфексияи ВНМО;
- дар фазои таҳсилот, бо назардошти меъёрҳои объективӣ (айниӣ) амниятӣ, самаранокӣ ва таъсиррасонӣ, ба вучуд овардани механизми ташхиси барномаҳои таълимӣ оид ба пешгирии ВНМО/АНМО;
- гузаронидани мониторинг оид ба пешгирии инфексияи ВНМО. Мониторинг бояд бо санадҳои меърию ҳуқуқӣ ва илмӣ соҳа мувофиқ кунонидашуда, дар ҷараёни тадбирҳои пешгирӣ, ҷорабиниҳо ва банақшагирӣ татбиқ карда шавад;
- дар фазои таҳсилот ба вучуд овардани доираи дастгирикунанда. тавассути татбиқи барномаи омӯзишии умумии волидайн дар бахши саломатии **репродуктивӣ (давраи наслофарӣ)** ва пешгирии инфексияи ВНМО, барномаҳои «Баробар ба баробар», ҷалб кардани созмонҳои ҷамъиятӣ, ВАО дар пешгирии инфексияи ВНМО;

- густариш додани ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ бо муассисаҳои тандурустӣ, меҳнат, ҳифзи иҷтимоӣ, ВАО, ВКД, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҳамчунон бо мақомотҳои ҳамроҳангсозии инфексияи ВНМО.

Масъалаҳои пешгирии инфексияи ВНМО дар доираи барномаи Тарзи ҳаёти солим (ТХС), Концепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон зикр гардидааст. Аз соли 2008 дар муассисаҳои (мактабҳои) таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқи барномаи «Тарзи ҳаёти солим» оғоз ёфтааст.

Аз рӯи табиқот, мундариҷа ва усулҳои таълим Барномаи ТХС аз барномаҳои таълимии мактабӣ ба кулӣ фарқ мекунад. Хусусияти асосии фарқкунандаи он дар таъсиррасони ба рафтору ахлоқ ва муносибати наврасон оид ба риояи гигиенаи шахсӣ ва андешидани чораҳои эҳтиётӣ дар ҳолати зарурӣ буда, **аз ҷумла:**

- ✓ паст кардани вобастагии наврасон ба таъсиротҳои нави аз ҷаҳони муосир воридшаванда (пешгирикунӣ, фишороварӣ, зӯрӣ, истифодаи воситаҳои мадхушкунанда, инфексияи ВНМО ва ғайра);
- ✓ баланд бардоштани нерӯи шахсӣ ва эҷодии хонандагон, зиёд намудани майлу кӯшиши онҳо ба худтатбиқкунӣ ва дастовардҳои ҳаёти омӯзонда мешавад.

Вазифаҳои асосии Барнома

- ✚ Ба хонандагон додани донишҳои муосир оид ба ҳифзи саломатӣ ва омилҳои ба он таъсиррасонанда;
- ✚ Ташаккул додани хусусиятҳо ва ҳолатҳои муҳими психологӣ (арзишҳои умумииinsonӣ, муносибатҳо, ақидаҳо) ва ҳавасмандии усутувор ба тарзи ҳаёти солим ва пурмахсул;
- ✚ Такмил додани донишҳои умумӣ оид ба риояи гигиенаи шахсӣ, расонидани ёрии аввалини тиббӣ ва ғайраҳо;
- ✚ такмил додани малакаҳои иҷтимоӣ-психологӣ (муоширати муосир, ҳалли низоъҳо, тафаккури интиқодӣ, идора кардани вазъи асабии шадид ҳолати тасаннуҷи рӯҳӣ) ва ғайраҳо;
- ✚ Баланд бардоштани фарҳанги ахлоқию маънавӣ ва дар ин замина ташаккул додани малакаҳои ҳаёти, омӯзонидани амалҳои пешгирикунанда оид ба масъалаи ВНМО/АНМО.

Маълумотҳо оид ба пешгирии инфексия дар қадом сатҳи таҳсилот, ки татбиқ нагардад, бояд бо сохтор ва мундариҷаи ҷараёни яқлухти таҳсилотӣ ҳамгиро бошад, аз он ҷумла бо:

- ✓ муассисаҳои таҳсилоти умумӣ;
- ✓ таҳсилоти ибтидоии касбӣ;
- ✓ таҳсилоти миёна ва олии касбии педагогӣ.

Дар барномаи таҳсилоти пешгирии инфексия барои омӯзгорон дохил намудани масъалаҳои зерин ба мақсад мувофиқ аст:

- ❖ дониши маърифати ҷинсӣ;
- ❖ пешгирии истифодаи маводи муҳаддир;
- ❖ пешгирии инфексияи ВНМО;
- ❖ пешгирии истифодаи тамоқу;
- ❖ стигма (паст кардани қадру қимат) ва дискриминация (ҳуқуқпоймолкунӣ) дар ҳолати инфексияи ВНМО;
- ❖ тадбирҳои эҳтиётӣ универсалӣ (ҳаматарафа) дар ҳолати ВНМО;

Талаботҳо ба мундариҷаи барномаҳои омӯзишии пешгирии инфексия

Масъалаи омӯзишии пешгирии инфексия дар шакли барномаи таълимӣ ифода ёфта, дар он вазифа ва мақсадҳои омӯзиш, иштирок ва фаъолиии хонандагон, аз бар кардани маҳорату малакаҳои зарурӣ, технологияи омӯзиш, шаклҳои мониторинг ва баҳодихӣ оид ба натиҷаи дастовардҳоро дар бар мегирад.

Барномаҳои пешгирикунандаи самаранок:

- Маводи таълимӣ ва иттилоотӣ ба забони ба шунаванда дастрас таҳия карда мешавад;

- чалби пурраи хонандагонро дар банақшагирӣ ва иштирок дар машғулиятҳо пешбинӣ кунад;
- барои сафарбар намудани нерӯи маънавӣ ва эҷодии хонандагон шароити мусоид фароҳам созад;
- фазои мӯътадилро (дар байни волидайн, аҳли ҷома) барои пеш бурдани корҳои фаҳмондадиҳӣ таъмин намояд;
- бо иштироки мутахассисони соҳавӣ (тиббӣ, психология, педагогика ва ғ.) дастурҳо таҳия карда шавад;
- иттилооти илмӣ дақиқро оид ба пешгирии ВНМО, БСЧ (бемории сироятии чинсӣ), ҳомиладоршавии бемаврид, пешгирии истеъмоли маводи мухаддир, таблиғоти моделҳои рафтори нигоҳдорандаи саломатӣ, муқаррароти рафторӣ пешниҳод кунад;
- ба ташаккул додани мустақкам гардонидани малакаҳои ҳаётан муҳими муошират, таҳлили вазъ, мустақилона қабул намудани қарор, муқобилият нишон додан ба ҳамагуна фишораварӣ ва ғайра равона карда мешавад;
- мисолҳои мушаххаси вазъро, ки барои саломатӣ хавфнок аст ва роҳҳои аз он ҳолат баромаданро арзёбӣ мекунанд;
- варақаҳо бо дарназардошти чинс, хусусиятҳои гендерии синнусолӣ ва имкониятҳои хонандагон таҳия мешавад;
- талабот ва пешниҳоди наврасон ва ҷавонон оид ба масъалаҳои саломатии репродуктивӣ, муносибатҳои чинсӣ, пешгирии БСЧ (бемории сироятии чинсӣ),, инфекцияи ВНМО ба назар гирифта шавад;
- муҳокимаи масъалаҳои саломатии репродуктивӣ ва масъалаҳои пешгирии бо БСЧ (бемории сироятии чинсӣ), алоқамандро бо хонандагон то саршавии давраи ба балоғатрасӣ бояд баррасӣ кард;
- таъсири вазъи муҳит, шаклҳои (моделҳои) мавҷудаи рафтори калонсолон ва ҳамсолонро, ки ба хусусият ва анъанаҳои миллӣ, фарҳангию иҷтимоии қабулшуда асос ёфтаанд, ба назар мегирад;
- таҳияи барномаҳои таълимӣ (на кам аз 30 соат), ки ба ташаккули малакаҳои мусбӣ мусоидат намояд;
- маълумот оид ба нақш ва мақоми оила ва волидайн, қалб намудани волидайн ба равандҳои таълимии фарзандон.

Татбиқи барномаҳои пешгирии инфекция дар ҳолати ҳамгироии се рӯки чараёни таҳсилот: таълимӣ; таълимии интихобӣ; иловагӣ (берун аз таълимӣ) имконпазир аст.

Муассисаҳои таҳсилот ҳуқуқ доранд аз рӯи кадом намуд татбиқ намудани барномаи пешгирии инфекцияи ВНМО –ро интихоб кунанд.

Миқдори соатҳои таълимии ба таҳсилоти пешгирии инфекция ҷудошаванда бояд барои иҷро намудани мақсад ва вазифаҳои гузошташуда зарур ва кифоя бошад. Дар шароити шакли синфӣ чараёни таҳсилот, миқдори матлуби соатҳо дар ҳолати дар як ҳафта як соат будан ба 32-34 соати солона баробар буда, барои амали намудани мақсади гузошташуда мувофиқ аст. Чунин шакли ташкили кор ба омӯзгорон имконият медиҳад, ки ба ҳар як машғулияти дарсӣ хубва ҳаматарафа бинанд.

Барномаҳои таълимии пешгирии инфекция серпахлу буда мавзӯҳои мухталифро равшан менамоянд, аз ҷумла:

- оила, муносибати волидайнро фарзандон, дӯстӣ, муҳаббат, издивоҷкунӣ, таваллуди фарзанд;
- арзишҳои маънавию ахлоқӣ, меъёрҳои иҷтимоӣ ва таъсири онҳо ба рафтор, аз он ҷумла, ба муносибати шахвонӣ, таъсири ҳамсолон, қабули қарорҳо;
- муошират, рад карда тавонистану ба созиш омадан, бо кӯмак мурочиат кардан;
- фарҳанг, ҷамъият ва ҳуқуқи инсон; идоракунии қонунӣ ва фарҳангии ҳуқуқи инсон ба ҳаёти хусусӣ ва дахлнопазирии ҷисмонӣ;
- Фаҳмиши гендер, нобаробарии гендерӣ ва зӯроварӣ; усулҳои муқобилият нишондиҳӣ нисбати таҷовуз, зӯроварӣ ва маҷбуркунӣ;

- анатомия ва физиологияи системаи чинсӣ ва репродуктивӣ, функцияи репродуктивӣ, балоғатрасии чинсӣ;
- саломатии репродуктивӣ ва чинсӣ; пешгирии ВНМО, БСЧ (бемории сироятии чинсӣ), Ҳамли бемаврид; боздоштан, истифодаи воситаҳои химиявӣ ва контрацепсияҳо, нигоҳ доштани боварию эътиқоди тарафайн;
- паст задани кадрӣ қимат ва ҳуқуқпоймолкунии бо ВНМО алоқаманд; ташаккул додани муносибати таҳаммулпазирӣ бо одамони бо ВНМО зиндагикунанда, дар муассисаҳои таълимӣ роҳ наодан ба ҳуқуқпоймолкунии хонандагон ва кормандони аз эпидемияи инфекцияи ВНМО осебдида;
- истифодаи маводи муҳаддир ва пешгирӣ кардани он;
- тарзи ҳаёти солим ва сифати ҳаёт; одатҳои солим, рафтори беҳатар; ташаккули малакаҳои ҳаётан муҳим ва барқарор ва ҳифз намудани саломатӣ;

Ҳангоми бо хонандагон муҳокима намудани масъалаҳои саломатии репродуктивӣ, муносибатҳои чинсӣ, пешгирикунӣ, муолиҷа ва дастгирии шахсони бо инфекцияи ВНМО алоқаманд, бояд хусусияти гурӯҳи аудиторӣ, яъне шунавандагон ба назар гирифта шавад. Алалхусус бояд дар хотир дошт, ки дар байни хонандагон, ҳамчунон дар байни кормандони муассисаҳои системаи таҳсилот метавонанд шахсоне бошанд, ки:

- бо ВНМО зиндагикунанда, ё волидайнӣ ВНМО дошта ё хешу табору наздикони аз ВНМО талафёфта доранд;
- таҷрибаи зӯровариӣ шахвониро аз сар гузаронидаанд;
- шаклҳои рафтори хавфнок (истеъмолкунии маводи муҳаддир, бо чандин нафар доштани алоқаи чинсӣ ва ғайра), ки эҳтимолияти сироятёбии ВНМО-ро зиёд мегардонад, доранд; Самтҳои асосии пешгирикунӣ инфекцияи ВНМО дар чараёни татбиқи барномаҳои пешгирикунанда чунинанд:

1. Ташаккулёбии фарҳанги ахлоқӣ, арзишҳои тарзи ҳаёти солим, устувор будан ба муҳаббат, дар мадди аввал гузоштани оила;
2. Ташаккулёбии малакаҳои рафтори беҳатар дар ҳолатҳои, ки хавфи имконияти сироятёбӣ мавҷуд аст.
3. Додани иттилоот дар бораи роҳҳои сироятёбии инфекцияи ВНМО;
4. Паҳн намудани маълумот оид ба тадбирҳои пешгирӣ кардани сирояти инфекцияи ВНМО бо назардошти роҳҳои гузариш;
5. Иттилоот додан дар бораи ташхис ва муолиҷаи инфекцияи ВНМО;
6. Роҳ наодан ба паст задани кадрӣ қимат ва ҳуқуқпоймолкунии одамони бо ВНМО зиндагикунанда.

Метод ва шаклҳои татбиқи барнома оид ба пешгирии инфекция

Ба татбиқи барномаҳои пешгирикунанда бояд кормандони соҳаи маориф, ки тайёрии махсусро гузаштаанд, ҷалб карда шавад. Онҳо дорои малакаҳои муҳими муоширати (коммуникативӣ) буда, барои бо хонандагон муҳокима кардани мавзӯҳои хеле нозуки бо саломатии репродуктивӣ алоқаманд, омода бошанд. Барои гузарондани барномаҳои пешгирикунанда омӯзгорон бояд бо воситаи методӣ, таълимӣ ва иттилоотии мувофиқ мусаллаҳ (таъмин) бошанд.

Пеш аз он, ки иттилоот ба хонанда расонида шавад, зарур аст, ки метод, восита, шакл ва тарзҳои гуногуни шаклҳои таълимӣ бо дарназардошти хусусиятҳои синнусолӣ манфиат ва талаботи онҳо муайян карда шуда, принсипи «Ҳамсол ба ҳамсол» истифода шавад. Ҳамчунон зарур аст, ки сатҳи тайёрии касбии омӯзгор ва шароитҳои муассисаи таълимӣ ба назар гирифта шавад.

Равиш ва методҳои муҳим дар татбиқи корҳои пешгирикунанда:

- ❖ Ба чараёни таълим оид ба пешгирии инфекция ҷалб намудани хонандагон. Чунин равиш самараро қабули иттилоотро тағйир дода, имконият медиҳад, ки онҳо фикру андешаи худро озодона баён кунанд, дар коркарди малакаҳои муоширати яқоя иштирок намуда, рафтори мусбиро дар худ ташаккул диҳанд;

- ❖ омӯзгорон ва хонандагонро бо маводи таълимию методӣ ва иттилоотии зарурӣ таъмин намудан;
- ❖ барои гузаронидани дарсҳои омӯзишӣ аз воситаҳои айёни, ки имконияти зиёдтар дарк намудани иттилоотро медиҳад ба таври васеъ бояд истифода кард: аудио, видеороликҳо, тайёр кардани слайдҳои электронӣ ва муаррифӣ намудани онҳо, филмҳои таълимӣ, сурату расмҳо, схемаҳо, чадвалҳо ва ғайра;
- ❖ таълим додани хонандагонро бо усули интерактивӣ (фаъл) (сӯхбат, муоширати фаъл, мубодилаи афкор, мулоҳиза ба ақидаҳои якдигар, истифодаи лексияҳо, муҳокимаронӣ, кор дар гурӯҳҳои хурд, бозиҳои корӣ ва нақшӣ, ҳал намудани вазифаҳои лаҳзагӣ ва ғайра);
- ❖ ба вучуд овардани вазъи беҳатару ором барои барқарор намудани муносибатҳои боваринок ва таъмин намудани муоширати озодаи хонандагонро бо якдигар ва бо омӯзгор;
- ❖ гузаронидани мониторинг ва баҳодиҳӣ ба барномаҳои таълимӣ оид ба пешгирии инфекция: санҷиши дониш, малакаи иштирокчиён то баъд аз машғулият, пурсишҳои таҳқиқотӣ ва ғайра;
- ❖ фаъолияти якҷояи кормандони муассисаҳои таълимӣ бо сохторҳои дигари ҷамъият, гузаронидани чорабиниҳои мавзӯии якҷоя (аксияҳо, мусобиқаҳои варзишӣ, озмунҳо, вохӯриҳо, аудио, видео ва маводҳои нашрӣ, ташкили намоишгоҳҳо, барномаҳои консертӣ ва ғайра);

Чалб намудани волидайн ба корҳои тарбиявӣ ва пешгирии инфекция

Оила дар тарбияи ахлоқию маънавии кӯдакон ва наврасон оид ба фаҳмондани масъалаҳои ҳифзи саломатӣ, аз он ҷумла саломатии репродуктивӣ (давраи наслофарӣ), огоҳ сохтани онҳо аз пайдоиши одатҳои номатлубу зараровар, нақши асосӣ дорад. Дастгирии волидайн дар татбиқи барномаҳои пешгирикунанда аҳамияти муҳим дошта, ба воя расонидани кӯдаки солим масъулияти асосии оилаи ӯ аст.

Вале, на ҳамаи волидайн дар ин бора дониши зарурӣ доранд, бисёриҳо хангоми сӯхбат бо кӯдакон дар мавзӯҳои нозук худро ночӯр ҳис мекунанд, аз оқибатҳои манфии чунин сӯхбатҳо хавф мебаранд. Муносибати манфии волидайнро нисбати барномаҳои пешгирикунанда, ки дар муассисаҳои таҳсилотӣ татбиқ мегардад, бо роҳи ҳатман шинос намудани волидайн бо мундариҷаи чунин барномаҳо, гузаронидани корҳои фаҳмондадиҳӣ, дигар кардан мумкин аст.

Волидайн, аз як тараф истифодабарандаи иттилооти пешгирикунанда буда, аз тарафи дигар метавонанд ба сифати баррандагону тарғибгарони иттилоот оид ба пешгирикунии истифодаи маводи муҳаддир, ВНМО, инфекцияҳои бо роҳи алоқаи ҷинсӣ сироятёбанда, дар байни гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ ҷамъиятии волидайн, кӯдакон, наврасон, ҷавонон, омӯзгорон баромад кунанд. Волидайн ҳамчунон метавонанд дар тадбирҳои пешгирикунандаи барои кӯдакон таҳияшуда (аксияҳо, вохӯрӣ бо мутахассисони гуногун ва ғайраҳо) фаълона иштирок наояд. Муассисаҳои таҳсилотӣ барои баланд бардоштани маърифати волидайн метавонанд аз шаклҳои гуногуни кор (бо маърузаҳо дар ҷаласаҳои волидайн, гузаронидани машғулиятҳои (тренингҳои) омӯзишӣ ва машваратҳои фардӣ, дастгирии суроғавии оилаҳои сироятёфта, наشري варақаҳои мавзӯӣ, варақаҳо, хотираҳо ва ғайра) истифода кунанд.

Бартариҳои барнома оид ба пешгирии инфекция барои волидайн:

- оид ба саломатӣ ва инкишофи кӯдак иттилооти аниқу зарур мегиранд;
- ҳис мекунанд, ки кӯдакон бештар дар ҳимояанд;
- мушоҳида мекунанд, ки кӯдакон бештар бомасъулият ва боваринок мегарданд;
- муносибат бо кӯдакон беҳтар мегардад, боварии байни волидайн ва кӯдакон меафзояд;
- хавфи аз тарафи кӯдакон истифода бурдани маводи мадҳушкунанда паст мешавад.

Нақш ва мақоми омӯзгорону муррабиён дар татбиқи барнома оид ба пешгирии инфекция

Кормандони соҳаи маориф, ки ба татбиқи барномаи пешгирии инфекция машғуланд, бояд тайёрии касбӣ дошта бошанд. Омӯзгор бояд донишҳои назариявии қавӣ ва малакаи амалӣ дошта, бо маводҳои методии таҳсилоти мазкур шинос бошад.

Омӯзгорон барои кор бо барномаҳои пешгирикунанда бо чунин роҳҳо омода мешаванд:

- таҳсилоти омӯзгории касбии миёна ва олий;
- такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони бо барномаҳои марбута коркунанда;
- ба фанни «Педагогика»-и мактабҳои олии омӯзгорӣ дохил намудани масъалаҳо оид ба пешгирии инфекцияи ВНМО ва кор бо хонандагони бо ВНМО сироятёфта;
- ба курси педагогикаи психологӣ дохил намудани масъалаҳои пешгирикунии инфекцияи ВНМО;
- тайёр намудани кормандони соҳаи маориф оид ба масъалаҳои пешгирикунии ВНМО, БСЧ (бемории сироятии чинсӣ), истифодаи маводи муҳаддир, тамокукашӣ, тарзи ҳаёти солим, саломатии чинсӣ ва репродуктивӣ, малакаҳои муоширати матлуб ва ғайра;
- омӯхтани тадбирҳои эҳтиётӣ ҳамаҷониба ва алгоритми фаъолият дар ҳолатҳои ба вучуд омадани «ҳолати садамавӣ»;
- омӯхтани санадҳои ҳуқуқию меъёрии ба танзимдорандаи ҳуқуқи одамони бо ВНМО зиндагикунанда;

Чорабиниҳо:

- ✚ ташкили шаклҳои мухталифи омӯзиш барои омӯзгорон, аз ҷумла машғулияти семинарҳо, курсҳои такмили ихтисос. Ба конференсияи мавзӯӣ, вохӯриҳо, мизҳои мудаввар, гурӯҳҳои корӣ, форумҳо, аксияҳо ва ғайра ҷалб кардани онҳо;
- ✚ ташкили семинарҳои якрӯза ва дар ҳолати мавҷуд будани имконият ташкили семинарҳои амалии 3-рӯза (24 соата), ки баъд аз он шахси аз курсҳои мақсадноки пешгирикунандаи инфекцияи ВНМО ба тозагӣ гузашта бо коллативи омӯзгорони худ ва ҳамчунон дар дигар ташкилотҳо дар ин мавзӯ машғулиятҳо доир карда тавонад;
- ✚ дар муассисаи таълимӣ давра ба давра гузаронидани пурсиши анкетӣ барои муайян намудани сатҳи иттилоотии иштирокчиёни чараёни таълиму тарбиявӣ оид ба инфекцияи ВНМО ва муносибати онҳо бо одамони бо ВНМО сироятёфта, барои баҳодиҳии самаранокии корҳои анҷомёфтаи пешгирикунанда, муайян намудани бартарҳои ва банақшагирии фаъолият барои беҳтар намудани кор дар ин самт;
- ✚ ҷалб намудани кормандони соҳаи маориф ба таҳия ва татбиқи санадҳои ҳуқуқию меъёрӣ ва таҳсилотӣ;
- ✚ тайёр намудани омӯзгорон ба кори таълимӣ аз рӯи принципи «Баробар ба баробар»;
- ✚ шинос намудани омӯзгорон бо малака ва усулҳои фаъоли таълим (сӯҳбат, муоширати фаъол, мубодилаи афкор, муҳокима, кор дар гурӯҳҳои хурд, бозиҳои корӣ ва нақшӣ, ҳалли вазифаҳои вазъӣ ва ғайра);
- ✚ баланд бардоштани маълумоти техникаи омӯзгорон, кор кардан бо барномаҳои компютерӣ;

Нақши муаллим дар татбиқи барномаҳои таълимӣ оид ба пешгирии инфекция:

- ❖ иштироки фаъоли ҳуди хонандагонро дар татбиқи барномаҳои таълимӣ таъмин менамояд;
- ❖ кори иттилоотиро оид ба ВНМО ва ба амал баровардани АНМО ба кормандони мактаб, хонандагон ва волидайн медиҳад;
- ❖ омӯзиширо оид ба пешгирии ВНМО ва БСЧ (бемории сироятии чинсӣ), ташкил карда, ба хонандагон маълумоте медиҳад, ки он барои ташаккулёбии муносибати хонанда нисбати масъалаҳои ВНМО/АНМО, аз худ кардани малакаҳои ҳимоявӣ аз сироятёбии ВНМО ва БСЧ (бемории сироятии чинсӣ), кӯмак мерасонад;
- ❖ дар ҷамъомадҳои оид ба пешгирии ВНМО ва БСЧ (бемории сироятии чинсӣ), иштирок мекунад;

- ❖ сиёсати башардӯстонаро нисбати хонандагону кормандони маориф, ки аз инфекция сироят ёфтаанд татбиқ намуда, ҳуқуқи онҳоро барои хондан ва кор кардан таъмин менамояд;
- ❖ омӯзиши барномаи пешгирии ВНМО-ро бо барномаҳои саломатии репродуктивӣ, малакаҳои ҳаётӣ, масъалаҳои ВНМО/ АНМО ва бо мундариҷаи барномаҳои дигари мактабӣ ҳамгиро месозад;
- ❖ дар асоси баробарии гендерӣ корҳои пешгирикунӣ ВНМО ва БСЧ (бемории сироятӣ чинсӣ), -ро ба амал мебарорад;
- ❖ омодагии омӯзгоронро ба кори пешгирии ВНМО бо хонандагону волидайнӣ онҳо ташкил мекунад;
- ❖ роҳу усулҳои мухталифи таҳсилотро оид ба пешгирии инфекция байни кӯдакон ва калонсолон истифода мебарад;
- ❖ тамоми кори таҳсилот оид ба пешгирии инфекцияро дар ҳамбастагӣ бо муассисаҳои марбутаи давлатӣ, ғайриҳукуматӣ, байналмилалӣ, волидайн ва ғайраҳо ба роҳ меонад.

БОБИ II

ТАШКИЛИ ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯИ КЌДАКОНУ НАВРАСОНИ БО ВНМО ЗИНДАГИКУНАНДА ВА Ё БА ЭПИДЕМИЯИ ИНФЕКЦИЯИ ВНМО МУБТАЛОШУДА

Риоя намудани ҳуқуқ ба таҳсил ва роҳ надодан ба ҳуқуқпоймолкунӣ

Қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон ба шаҳрвандоне, ки бо ВНМО ва ё бо инфекцияи ВНМО мубтало шудаанд бе ягон маҳдудият ҳамаи ҳуқуқҳоеро, ки ба шаҳрвандони дигар мансуб аст, кафолат медиҳад.

Қонуни Чумхурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии ВНМО/АНМО» (1993) ва дигар санадҳои меъёрии давлат чунин кафолат додааст:

- мутобиқи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон нисбат ба одамони бо инфекцияи ВНМО сироятшуда ва аъзоёни оилаи онҳо ҳамаи ҳуқуқу озодиҳо дода шудааст;

- шахсони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда аз ҳуқуқпоймолкунӣ ҳимоя карда шаванд;

- аз кор озод намудан, ба кор ва хондан қабул накардани шахсони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда роҳ дода нашавад;

Соли 2005 Қонуни Чумхурии Тоҷикистон «Дар бораи муқобилиятнишондиҳӣ ба ВНМО/АНМО» қабул карда шудааст, ки дар он ҳуқуқ ва вазифаҳои шахсони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда зикр гардидааст. Дар ин қонун ҳуқуқпоймолкунӣ шахсони ба ВНМО сироятёфта манъ карда шудааст.

Ҳамчунон кўдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи инфекцияи ВНМО зарардидаи аз волидайн маҳрумшуда, ба муассисаҳои интернатӣ (боғчаи бачагона, хонаи кўдакон, хонаи бачагона, мактабинтернатҳо) дар асоси қоидаҳои умумӣ ҷалб карда мешаванд. Дар ҳамаи муассисаҳои таълимӣ чунин кўдакон дар гурӯҳҳои синну соли худ шомил гашта, бо ҳамаи кўдакон якҷоя таълим ва тарбият мегиранд. Мавҷуд будани инфекцияи ВНМО дар кўдак ва ё навраси бепарастормонда, барои барпо кардани оила асос шуда наметавонад.

Муассисаҳои идоракунии маориф, роҳбарони муассисаҳои таълимии гуногуни соҳаи маориф ҳангоми таълими шахсони бо инфекцияи ВНМО зиндагикунанда вазифадоранд, ки мутобиқи меъёрҳои ҳуқуқи мавҷуда масъалаҳои риоя намудани ҳуқуқи кўдакону наврасон ва расонидани дастгирии педагогиро иҷтимоӣ – психологиро дар ҷараёни таълиму тарбия муайян кардаанд, таъмин намоянд.

Интихоби муассисаи таълимӣ ва шакли таълим

Дар Чумхурии Тоҷикистон мутобиқи Низомномаи намунавии муассисаҳои таҳсилоти умумии Чумхурии Тоҷикистон (бо қарори Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон аз 03.04.2007, №171 тасдиқ шудааст) интихоби муассисаҳои таълимӣ барои кўдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда аз тарафи волидайн ва ё шахсони онҳоро ивазкунанда ба амал бароварда мешаванд.

Волидайн ё намояндагони қонунии кўдак ё наврас дар асоси ҳулосаи табиби бо нигоҳубини он машғулбуда, бо дарназардошти вазъи умумии саломатӣ, синну сол, сатҳи интеллектуалӣ, тарбияи рӯҳӣ, гуфтугӯӣ ва ҷисмонии кўдак шакли таълиму тарбияи кўдакро интихоб мекунанд.

Дар ҳолати мавҷуд набудани нишондиҳандаҳои манфии вазъи саломатӣ (яъне хуб ва ё қаноатбахш ҳис кардан) кўдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ба муассисаҳои томактабӣ, миёнаи умумӣ, интернатӣ ва дигар муассисаҳои системаи таҳсилот ҳамчунон ба сексияҳои варзишӣ, маҳфилҳо якҷоя бо дигар кўдакон бидуни мамоният ва маҳдудият қабул карда мешаванд.

Агар дар кўдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда бо сабаби ақибмонӣ дар инкишоф ва ё бад будани вазъи саломатӣ кадом як мушкилоти маҳсули таҳсилот мавҷуд бошад,

пас бо дарназардошти тавсияи комиссияҳои тиббӣ-педагогии назди таълимгоҳонаҳо барои чунин кӯдакону наврасон макон ва шакли тарбияю таълими онҳо муайян карда мешавад.

Мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» (2004, №23) ҳуқуқи наврасон ва ҷавонони бо ВНМО зиндагикунанда барои гирифтани таҳсилоти касбӣ дар ҳар қадом муассисаи системаи таҳсилот бе маҳдудият аст.

Мутобиқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сафи артиши миллӣ сафарбар кардани ҷавонони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталогашта низ бе маҳдудият аст.

Таъхис барои ВНМО. Риоя намудани махфият дар соҳаи маориф

Муқаррар намудани таъхиси инфексияи ВНМО ҷараёни мураккаб ва масъулиятнок аст.

Соли 2008 бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Тартиби тасдиқкунии тиббӣ бо мақсади муайян кардани сирояти ВНМО, баҳисобгирӣ, таъхиси тиббии бо ВНМО сироятёфтагон ва назорати пешгирикунанда ба онҳо» (аз 01.08.2008, №171) ташкил кардани рӯйхати шахсони ҳатман ба таври махфӣ аз таъхиси тиббӣ гузаранда, барои муайян кардани инфексияи ВНМО аз рӯйи нишондиҳандаҳои эпидемиологӣ тасдиқ карда шудааст.

Бояд зикр намуд, ки мутобиқи санади мазкур таъхис ҳамеша бо хоҳиши мубталолушудагон гузаронида мешавад. Пеш ва баъд аз гузаронидани тест ба онҳо тавсияҳо дода мешавад. Таъхисро (аз ҷумла бе нишондоди ному насаб ва ройгон) метавон дар марказҳои ВНМО гузашт.

Таъхиси инфексияи ВНМО танҳо дар асоси таҳлили лаборатории хун ва мавҷудияти антител ба ВНМО гузаронида мешавад. Тестгузаронӣ барои ВНМО то гузаронидани таҳлил ва баъд аз гирифтани натиҷаҳо, бо маслиҳат ба амал бароварда мешавад. Амри муроҷиат кардан барои аз тест гузаштан ва натиҷаҳои он иттилооти махфӣ буда, пинҳон нигоҳ дошта мешавад.

Ҳамаи ҳуҷҷатҳо ва навиштаҷоти ҳисобӣ нисбати хонандагоне, ки иттилооти характери тиббӣ доранд, дар муассисаҳои соҳаи маориф дар ҷойҳои нигоҳ дошта мешаванд, ки махфияту бе иҷозат дастрас карда натавонистани онҳоро таъмин намояд. Танҳо шахсони вазифадори масъул, яъне кормандони тиб ба ин иттилоот дастрасанду халос.

Роҳбарон, кормандони тиб ва дигар кормандони муассисаҳои системаи таҳсилот, ки ба онҳо бо сабабу вазъиятҳои гуногун дар бораи ВНМО – и хонанда ва ё хешовандони наздики он (волидайн, хоҳарон, бародарон) маълумот медиҳад, вазифадор аст, ки ин маълумотро ба касони дигар нарасонад, махфияти онро нигоҳ дорад. Дар акси ҳол, онҳо мутобиқи қонунҳои амалкунанда, ба ҷавобгарии интизомӣ, маъмурӣ ва ё ҷиноӣ кашида мешаванд.

Ҳангоми ба интернат ва ё хонаи кӯдакон равона намудани кӯдак ва навраси ВНМО дошта, ки бе сарпарастории волидайн мондаанд, оид ба сирояти ӯ ба роҳбар (ё намояндаи қонунии кӯдак) ва корманди тиббии муассисаи номбаршуда иттилоот дода мешавад. Роҳбарон барои ба маълумоти кормандони дигари муассисаи таълимӣ расонидан ё нарасонидани иттилооти мазкур қарор қабул мекунанд.

Барои аз ҳуқуқпоймолкунӣ эмин мондан ва ҳимояи хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи инфексияи ВНМО мубталогашта, ҳамаи кормандони соҳаи маориф бо асосҳои қонунгузории идоракундаи ин масъалаҳо шинос мешаванд.

Тартиби шинос намудани кормандони соҳаи маориф бо вазифаҳои хизматиашон оид ба риоя намудани махфият, аз он ҷумла нисбати одамони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталогашта бояд ҳангоми ба қарор қабул кардани кормандон сурат гирифта мунтазам оид ба аз нав бастанани шартномаи меҳнатӣ сӯҳбат гузаронида шавад.

Ташкил намудани шароит барои инкишофи мусоид, таълим ва ҳифзи саломатии хонандаи бо ВНМО зиндагикунанда

Яке аз вазифаҳои муҳими соҳаи маориф дар муассисаи таълимӣ ба вучуд овардани фазои беҳатар ва дӯстона мебошад, ки барои зуд ва самаранок мутобиқ шудани хонандагон ба коллектив, низоми машғулиятҳо ва тартибу қоидаҳои рафтор имконият фароҳам меоварад. Шароити хубу мӯътадил ба кӯдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё ба эпидемияи

инфексияи ВНМО мубталогашта барои хуб хондан, нигоҳ доштани мустаҳкам кардани саломатии ҷисмонӣ ва равонӣ, ба рӯҳафтодагию ғамхӯрӣ, зуд бартараф кардани мушкилоти бад ҳис кардан ё истеъмоли кардани дору пинҳон нигоҳ доштани ВНМО – статуси худ пешомада, кӯмак мерасонад.

Роҳбарони муассисаҳои соҳаи маориф бояд кадом корхоро ба анҷом расонад? Дар навбати аввал ба муассисаҳои таълимӣ кормандон – мутахассисони ӯҳдабаро, ки ҳифзи иҷтимоии кӯдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталолшударо таъмин карда тавонанд ва ҳамчун волидайн ва ё шахсони онҳоро ивазкунанда шуда тавонанд, бояд таъин карда шаванд. Дар муассисаҳои соҳаи маориф вучуд доштани хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталолшуда аз роҳбарият ва омӯзгорон ҳеҷ кадом фаъолияти махсусро ё нисбати ин кӯдакон зоҳир намудани парастоиши саҳтро талаб намекунад. Агар ҳолати саломатии хонанда барои иштирок кардан ба машғулиятҳо имконият диҳад, ба вай диққати аз ҳад зиёд додан зарур нест. Бисёр муҳим аст, ки масъулият оид ба масъалаҳои ВНМО/АНМО дар вазифаҳои хизмати хонандагон нишон дода шавад. Аз тарафи дигар дар овардани шароити махсус ҳеҷ гуна зарурат нест.

Тадбирҳои зидди эпидемӣ ва санитарияи гигиенӣ дар муассисаҳои соҳаи маориф

Таҳдиди паҳншавии ВНМО дар Тоҷикистон аз тарафи чамъияти шаҳрвандӣ ва дар сатҳи баланди сиёсӣ дарк карда шудааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷаҳон яке аз аввалинҳо шуда Стратегияи миллии инкишоф то соли 2015-ро таҳия намуд, ки дар он мутобиқи Мақсади Инкишофи Ҳазорсола (мақсади 6, вазифаи 7) масъалаҳои мубориза ба муқобили ВНМО/АНМО дар ҳамгирии Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ барои солҳои 2010-2012 инъикос ёфтаанд.

Инкишофи паҳншавии инфексияи ВНМО дар ҷумхӯрӣ, ки «роҳрав»-и кашондани маводи муҳаддир мебошад, бештар бо афзоиши доимии шумораи истеъмолкунандагони маводи муҳаддир алоқаманд аст. Масъалаи муҳими паҳншавии ВНМО/АНМО на доштани маълумот дар бораи ВНМО дар байни аҳоли, махсусан дар байни гурӯҳи «хавфнок» - ҷавонон мебошад. Аз нисф зиёди навсироятёфтагонро ҷавонон ташкил медиҳанд.

Соли 2005 бо дастгирии ЮНИСЕФ татқиқоти глобалии саломатии кӯдакон, наврасон ва ҷавонони дар муассисаҳои таълимии соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳсилкунанда гузаронида шуд. Барои иштирок дар он 100 мактаб интихоб гардида буд. Натиҷаи татқиқот дар тарзи ҳаёти кӯдакон ва наврасон оид ба одатҳои зараровар ва шаклҳои рафтори хавфнок чандин проблемаҳоро ошкор намуд. Дар байни наврасони 13-15 сола тамокукашӣ, истеъмоли нӯшокиҳои спиртӣ ва маводҳои муҳаддири қалбакӣ ошкор гардид.

Мутаассифона, ҷавонон дар бораи ВНМО/АНМО маълумоти лозимӣ надоранд ва дар бисёрии онҳо малакаи ҳаётии дар амал татбиқ намудани донишҳои мувофиқ инкишоф наёфтааст. Мавҷуд будани сустиродагии кӯдакон ва наврасон ба ҳомиладорӣ бемаврид, ба БСҶ (бемории сироятӣ ҷинсӣ), аз он ҷумла ба ВНМО/АНМО (синни барвақтӣ, алоқаи ҷинсӣ бо ду нафар ва аз ин ҳам зиёд, алоқаҳои шахвонии бе рифола) ба назар мерасад. Умуман, 0,3% хонандагони наврас иқрор шуданд, ки ҳомиладор шудаанд. Писарбачагон ба ин савол ҷавоби мусбат додаанд (0,5%).

Бо дарназардошти чунин вазъият ва ҳамгирии барномаҳои пешгирикунанда дар ҷараёни таълимиву тарбиявии мактабҳо бо қарори мушовараи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27.02.2006 №5/6 барномаи Тарзи Ҳаёти Солим (ТҲС) тасдиқ карда шудааст, ки ҳоло дар 500 мактаби озмоишӣ татбиқ мегардад.

Ғайр аз ин, хонандагон ва кормандони муассисаҳои соҳаи маориф, ки аломатҳои касалиҳои сирояткунанда доранд, барои кӯдак ва калонсоли бо ВНМО зиндагикунанда хеле хатарноканд. Дар давраи авҷ гирифтани касалиҳои сирояткунанда (зуком, касалиҳои меъда ва ғайра) кӯдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда бояд аз иштирок дар машғулиятҳои худдорӣ намоянд.

Дар муассисаҳои соҳаи маориф мавҷуд будани «Гӯшаи зинда» ба роҳбарон ва кормандон ӯҳдадорҳои иловагиро оид ба риоя намудани низоми санитарияи гигиенӣ бо мақсади аз байн бурдани паҳншавии инфексияи бо воситаи ҳайвонот гузаранда, ки барои одамони бо ВНМО зиндагикунанда хеле хавфнок аст, ба миён меорад. Назорати ҷиддӣ зарур аст, то ин ки

томактабиён ва хонандагон ба ҳайвонот даст назананд, ба оби аквариумҳо наздик нашаванд ва баъд аз наздикӣ бо ҳайвонот дастони худро тоза шӯянд.

Эмкунӣ

Таъмин намудани дастрасии муолиҷаи (терапияи) зиддивирӯсӣ барои одамони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталолшуда яке аз вазифаҳои барномаи зидди ВНМО дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аст.

Ҳамаи кӯдакони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталолшуда мутобиқи тартиб аз эмкунӣ мегузаранд. Вале, бо сабаби он ки эмкунии кӯдакони бо инфекцияи ВНМО сироятшуда бо номи эмкунии зинда комилан манъ аст, бинобар ин тавсия дода мешавад, ки эмкунии онҳо дар табобатхонаи кӯдакон, ҷои истиқомат ва ё муассисаи тиббии дигар, танҳо зери назорати табиби муолиҷакунанда гузаронида шавад.

Волидайн ва ё намояндагони қонунии кӯдак ҳуқуқ доранд бе маънидод кардани сабаб аз эмкунӣ дар муассисаи соҳаи маориф даст кашанд ва дар ин бора дар дафтари тиббии кӯдак бояд навиштаҷоти мувофиқ мавҷуд бошад. Корманди тиббӣ дар давраи эмкунӣ бояд ба чунин хонандагон диққати махсус диҳад.

Ташкили гизо

Низоми гизои кӯдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда дар муассисаҳои соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз низоми гизои дигар тарбиятгирандагон ва хонандагон дар сурате, ки аз тарафи табиби муолиҷакунанда гизои дигаре муайян нашуда бошад, ҳеҷ фарқе надорад. Дар муассисаҳои томактабӣ ва мактабҳои ибтидоӣ волидайн кӯдак ва ё навраси гирифтори ВНМО – статуси онро муайян накарда, метавонанд ки якҷанд намуди маҳсулот ва ё хӯрокро, ки дар ҳолати инфекцияи ВНМО тавсия дода намешавад, ё бо доруҳои истифодакунандаи кӯдак номувофиқ аст, аз истеъмоли кӯдак бароранд.

Тарбияи ҷисмонӣ ва машқҳои варзишӣ

Бо дарназардошти тавсияи табиби муолиҷакунанда дар муассисаҳои таълимӣ, масъалаҳои ба сексияҳои варзишӣ ва дарсҳои тарбияи ҷисмонӣ иштирок кардани хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ба таври фардӣ ҳал карда мешавад.

Агар саломатии кӯдак имконият надихад, ки вай бо варзиш машғул шавад ё ба дарсҳои тарбияи ҷисмонӣ иштирок намояд, пас бо тавсияи табиби мактабӣ ӯ муваққатан аз машғулияти варзишӣ озод карда мешавад. Агар дар ин маврид нишондоди махсуси тиббӣ вучуд надошта бошад, пас муассисаи таълимӣ ҳуқуқ надорад, ки дастрасии хонандаи бо ВНМО зиндагикунандаро барои иштирок дар машғулиятҳои гуногуни варзишӣ ва маҳфилҳои маҳдуд кунад. Ягон ҳолате ба қайд гирифта нашудааст, ки инсон бо варзиш машғулбуда сироят ёбад ва ё одамони дигарро сироят карда бошад.

Ба таври фарзӣ ин метавонад дар ҳолате рӯй диҳад, ки агар хуни варзишгари ВНМО-и мусбат дошта ба захми каси дигар афтад. Барои ин дар ҳолати сар задани хунравӣ хунравиро боздоштан ва баъд аз он захмро бо антисептик коркард намуда, бо пластр ва ё латтабандак бастан ва ҳамвора дастпӯшаки резинӣ пӯшидан лозим аст. Сониян, агар ба тахта, мебел, таҷхизоти варзишӣ ва воситаҳои дигар хун чакида бошад, тавсия дода мешавад, ки он бо дастпоқунаки қоғазӣ ва ё латтакӯҳна тоза карда бо маҳлули безараргардонанда (дезинфиционӣ) коркард шавад.

Латтаи хунолударо ба пакети (халтаи) полиэтиленӣ гирифта ба партовҷой партофта, либоси хунолударо ба халта андохта, саҳт маҳкам карда ва барои ҳамроҳаш ба хона бурдан медиҳанд. Пас аз расонидани кӯмаки аввал ва тоза кардани ҷою хона дастонро бо собун шустан лозим аст.

Кӯмаки равонӣ ва ҳимояи иҷтимоӣ дар соҳаи маориф ба хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда

Бояд тазакурр дод, ки мутобиқи мониторинге, ки соли 2011 аз тарафи Назорати эпидемиологии Дозер (НЭД) гузаронида шудааст дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шумораи кӯдакон ва хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда сол ба сол меафзояд. Агар соли 2010 ҳамагӣ 7 нафар кӯдакону наврасони синни то 15 солаи бо ВНМО зиндагикунанда бақайд гирифта шуда бошанд, пас соли 2011 шумораи онҳо ба 40 нафар расидааст.

Вобаста ба ин, инфекцияи ВНМО метавонад дар кӯдакону наврасон проблемаҳои ҷиддии иҷтимоию равониро ба миён орад. Ин проблемаҳо метавонад дар тағироти мавқеи иҷтимоию шахсияти кӯдак, наврас ва оилаи вай зоҳир шавад (Ҳангоми дар назди дигарон шахсияти кӯдак ва ё наврасу аъзоёни оилаи ӯ бе қурб карда шудан, ҳангоми паст задани қадру қиммати кӯдаку аъзоёни оилаи ӯ ва ҳуқуқпоймолкунӣ).

Паст задани қадру қиммат (стигматизатсия) ва ҳуқуқпоймолкунӣ (дискриминатсия) дар алоқамандӣ бо ВНМО дар роҳи пешгирӣ кардани ҳодисаҳои нави сироятбӣ, муолиҷаи зарурӣ, дастгирии равонию иҷтимоӣ, муолиҷа ва паст кардани оқибатҳои эпидемия, монетаҳои муҳим мебошад. Барои ҳамин ҳам, ҳар як муассисаи соҳаи маориф чораҳаеро бояд андешад, то ин ки ба паст кардани қадру қимат ва ҳуқуқпоймолкунии кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда роҳ дода нашавад ва дар ҳолати маълум шудани ВНМО – статуси онҳо, барои расонидани кӯмаки равонию иҷтимоӣ омода бошад.

Дар ҳолати дар муассисаи соҳаи маориф мавҷуд набудани захираҳои кофӣи худӣ, метавонанд барои расондани ёрии равонию иҷтимоӣ ба хонандагон ташкилотҳои ғайриҳуқуматиро ҷалб намояд.

Ҳангоми ба ташкилоту хадамоти дигар фиристодани хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда, маъмурияти муассисаи соҳаи маориф дар бораи нигоҳ доштани махфияти ВНМО – статуси вай ғамхорӣ мекунад.

Амали роҳбарон ва кормандони муассисаҳои соҳаи маориф оид ба расонидани кӯмак ба хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда

Роҳбарон ва омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ пеш аз ҳама бояд ба он омода бошанд, ки дар муассисаҳои таҳсилотӣ хонандагон ва омӯзгорони ВНМО мақоми мусбат дошта метавонанд.

Талабот ба гирифтани кӯмаки иҷтимоию равонӣ дар хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда, метавонад бо сабаби бад шудани вазъи саломатии ҳудашон, волидайнашон ва ё намояндагони қонуниашон, фавти волидайн ва ё намояндагони қонунии онҳо, паст рафтани вазъи моддии оила, зоҳир шудани муносибатҳои ғаразона ва ҳуқуқпоймолкунӣ аз атрофиён, ҳамчунон бо сабабҳои дигар ба миён биёяд.

Тарси маҳкуми ҷамъиятӣ водор месозад, ки калонсолон ва кӯдакони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда мақоми худро пинҳон кунанд. Зарурияти нигоҳ доштани сир ва ваҳми доимии ошкоршавии он метавонад ба саломатии ҷисмонӣ ва равонии хонандагон таъсири манфӣ расонад. Онҳо худ бо худ монда, бо дӯстонашон муносибат намекунанд, ва ё муносибати худро бо ҳамсолонашон маҳдуд менамоянд. Ба ҳолатҳои низ рӯ ба рӯ мешаванд, ки хонандагон дар бораи касалии худ ба корманди муассисаи таълимӣ қисса кунанд. Дар ин ҳолат, вазифаи корманд аз ором ва хотирҷамъ кардани хонанда иборат буда, ӯро боварӣ кунонад, ки сирри вай нигоҳ дошта мешавад ва ба ӯ кӯмаку дастгирии зарурӣ расонида мешавад. Ба кӯдак ва ё наврас пешниҳод кардан лозим аст, ки ӯ ба маълумоти волидайнаш расонад, ки ба корманди муассисаи таълимӣ оид ба ВНМО –мақом хабар кардааст ва аз хонанда хоҳиш карда шавад, ки волидайнро худро ба сӯҳбат таклиф намояд. Дар ин кор кӯмаки равоншиноси муассисаи таълимӣ зарур аст.

Муайян кардани ВНМО – мақоми хонанда ва ё волидайнӣ ӯ ва паҳн шудани ин маълумот дар муассисаи соҳаи маориф метавонад боиси оқибатҳои вазнин гардад: ба маҷбурӣ аз муассиса рафтани расонад, рӯҳафтадагии вазнин, ҳатто ҳолати худкуширо ба миён орад.

Роҳбарони муассисаҳои таълимӣ вазифадоранд, ки ба дастгирии иҷтимоии хонандагону омӯзгорони ВНМО мусбатдошта мусоидат намуда, ҳуқуқи онҳоро нисбат ба хондану кор кардан татбиқ кунанд ва барои дар муассисаи таълимӣ машғул шудан шароит фароҳам оваранд.

Муҳимаш он аст, ки роҳбарон пайваста чорабиниҳои фардӣ, гурӯҳӣ ва оммавӣ гузаронида, бо ин роҳ фазои ошкорӣ, дастгирӣ, ғамхорию ба вучуд оварда, проблемаҳои одамони бо ВНМО зиндагикунандаро дарк намоянд.

Дар доираи барномаи Фонди Оғохон ҷавонон дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон бар зидди ВНМО/АНМО фестивали бо номи «Худат зиндагӣ кун ва бигузур, ки дигарон ҳам зиндагӣ кунанд»-ро доир намуданд. Дар баробари чорабиниҳои дигар (паҳн кардани китобчаҳо ва варақаҳои тарғиботӣ оид ба пешгирӣ ва роҳҳои паҳншавии сироятёбӣ) ҳамчунон, ба масъалаҳои роҳ надодан ба ҳуқуқпаймолкунӣ нисбати ҷавонони бо ВНМО сироятёфта ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда низ аҳамияти махсус дода мешавад. Фаъолияти роҳбарону омӯзгорон, пешвоён дар минтақа ва мактаб, иштирок дар аксияҳо, фестивалҳои зикршуда, барномаҳои омӯзишӣ, метавонад вазъиятро дигар созад ва барои одамони бо ВНМО сироятёфта ва ё аз эпидемияи ВНМО мубталошуда фазои ҳуқуқии мусоидро ба вучуд оварад.

Ба барномаҳои омӯзишӣ дохил намудани проблемаи ВНМО/АНМО, масъалаҳои ҳуқуқпаймолкунӣ ва паст задани қадру қиммати инсон метавонад ба иштирокчиёни омӯзиш имконият диҳад, ки худро ба ҷои онҳое гузоранд, ки аз паст кардани қадру қиммати инсон азият кашидаанд ва ба ҳамин тартиб фаъолияти ғайриодилонаро бифаҳмонад.

Нақши соҳаи маориф дар пешгирии ҳуқуқпаймолкунӣ ва паст кардани қадру қиммати инсон, татбиқ ва ҳимояи ҳуқуқҳои кормандони соҳаи маориф

Соҳаи маориф ва махсусан таҳсилот оид ба пешгирии инфекция барои ба вучуд овардани фазои беҳатар ва мӯътадил дар муассисаҳои таълимӣ, ки онҳо масъалаҳои ҷиддӣ ва муҳими бо ВАМО/АНМО – вабои аср ва нашъамандӣ алоқамандро муҳокима мекунанд, нақши асосӣ дорад. Соҳаи маориф ба одамон дар бораи хатари онҳоро таҳдидкунанда, ҷӣ гуна бартараф кардани ин хатар, ҷӣ тавр ҳифз намудани ҳуқуқҳои кормандони маорифи бо ВНМО зиндагикунанда маълумот диҳад.

Паст кардани қадру қиммати инсон ва ҳуқуқпаймолкунӣ монетаи хеле ҷиддӣ дар роҳи татбиқ намудани пешгирии самаранок ва расонидани ҳадамоти иҷтимоию равонӣ нисбати ВНМО/АНМО мебошад. Ваҳми ба ҳуқуқпаймолкунӣ гирифтани шудан, одамонро метавонад аз мурочиат кардан ба ёрии тиббӣ ва маслиҳатпурсӣ боз дорад, зеро ин амал боиси ошкор кардани ВНМО – мақоми худ мегардад. Одамони бо ВНМО зиндагикунанда метарсанд, ки аз онҳо наздикон, дӯстон, ҳамкорон, ҳамсоҳо рӯй мегардонанд. Паст задани қадру қиммати шахси бо ВНМО/АНМО иртиботдошта метавонад ба насли дигар низ гузарад.

Маориф метавонад бо роҳи ба кормандони соҳа, хонандагон ва волидайнӣ онҳо расонидани иттилооти комил сатҳи ҳуқуқпаймолкунию паст кардани қадру қиммати инсонро пешгирӣ кунад. Барои ин зарур аст, ки кормандони соҳаи маориф дар бораи ҳуқуқҳои одамони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда маълумот дошта бошанд.

Вазифаи роҳбарони муассисаҳои таълимӣ аз дастгирии иҷтимоии ВНМО хонандагон ва омӯзгорони бо ВНМО зиндагикунанда, таъмини ҳуқуқи онҳо ба хондан ва кор кардан, ба вучуд овардани шароити таширф ба муассисаи таълимӣ ва хондан иборат аст.

Кормандони соҳаи маорифи бо ВНМО зиндагикунанда ҳуқуқ доранд кори мувофиқ ва дастрасро, ки ба вазъи саломатии онҳо заруровар нест, иҷро кунанд ва ҳамчунон дар баробари кормандони дигар вобаста ба ихтисосу таҷрибаи худ, вазифаҳоро ишғол намоянд.

БОБИ Ш ТАДБИРҲОИ ЭҲТИЁТӢ (УНИВЕРСАЛӢ) ДАР МУАССИСАҲОИ СОҲАИ МАОРИФ

Тадбирҳои эҳтиётӣ

Бо мақсади дар муассисаҳои соҳаи маориф пешгирӣ намудани паҳншавии инфексияи ВНМО ва дигар инфексияҳои (гепатит-кубоди В ва С), Ташкилоти Ҷаҳонии Тандурустӣ (ТҶТ) ва ЮНЕСКО якҷоя оид ба риоя намудани тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа тавсияҳоро таҳия намудаанд. Ташкилоти Ҷаҳонии Тандурустӣ бо мақсади пешгирӣ намудани паҳншавии инфексияи ВНМО, гепатитҳои В ва С пешниҳод мекунад, ки ҳамаи аҳоли шартан бо гепатити В, С ва инфексияи ВНМО сироятёфта ҳисобида шавад ва дар вақти ба вучуд омадани ҳолати «садамавӣ»-и алоқа бо хуни одами дигар, тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафаи пешгирии инфексия риоя карда шавад.

Тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа оддӣ, вале ниҳоят самараноканд. Бечуну чаро риоя намудани онҳо тадбири асосии таъмин намудани фазои безарар барои хондан ва кор дар муассисаҳои соҳаи маориф мебошад. Аз ҳисоби буҷаи муассисаи соҳаи маориф барои таъмин намудани тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа бояд воситаҳо чун қарда шавад.

Тадбирҳои ҳаматарафаи эҳтиётӣ инҳоро дар бар мегирад:

- ҳатман риоя намудани низоми санитарияю гигиенӣ ва низоми зидди эпидемӣ, аз ҷумла дастрасӣ ба оби тоза ва воситаҳои химояи фардӣ,
- дар муассисаҳои таълимӣ ба вучуд овардани шароити баланди бехатарии тарбиягирандагон, хонандагон ва кормандон,
- пешгирии латхӯрӣ ва ҳолатҳои «садамавӣ»
- истифодаи бехатару дуруст нигоҳ доштани воситаҳои халандаю бурранда
- назорати ҳолати пӯсти бадани кормандон ва хонандагон. Ба кор роҳ додани кормандону хонандагони захм дошта (буридагӣ, харошидагӣ, кандагӣ ва ғайра), танҳо, баъд аз коркарди пӯсти бадан бо воситаҳои дезинфексиякунанда ва гузоштани банд, пластир, сириши тиббӣ ва ғайра;
- таъмин намудани муассисаҳои соҳаи маориф бо воситаҳои методӣ, тавсияҳо оид ба риояи тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа дастурҳо – «Алгоритм» (маҷмӯаи рафтор дар ҳолати ба вучуд омадани латхӯрӣ ва ҳолати «садамавӣ»);
- ба кормандон ва хонандагон (тарбиягирандагон) омӯзондани қоидаҳои дуруст расонидани ёрии тиббии аввал дар вақти латхӯрӣ ва ҳолатҳои «садамавӣ»;
- риоя намудани тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа ва истифодаи воситаҳои бехатарии фардӣ (дастпӯшакҳои резинӣ, рӯйпӯшакҳо, айнак ва ғайра) дар ҳолати расонидани ёрии тиббии аввал барои комилан роҳ надодан ба имкониятҳои алоқа бо хуни дигар ва дигар маҳлулҳои биологии бо хун омехта;
- дар ҳолати набудани дастпӯшак ҳангоми расонидани ёрии аввал ба латхӯрӣ, аз маводҳои пешидастбуда (пакетҳои полиэтиленӣ, матоъи обнагузаронанда...) истифода бурдан;
- таъмин намудани ҳамаи иншоот бо дорумонаки (аптечкаи) ёрии аввал;
- ҷойгир кардани дорумонаки ёрии аввал бояд дар ҷойҳои ба кормандони ғайритиббӣ мувофиқ ва ҳамавақт дастрас ба амал бароварда шавад;
- дорумонаки ёрии аввал бояд ба миқдори кофии дастпӯшакҳои резинӣ ва воситаҳои дезинфексиякунанда, дастпоқкунакҳои докагӣ, дастбандҳо, пластирҳо ва ҳамчунон қайчӣ, йод, дастпоқкунакҳои спиртӣ, маҳлули албуцид, перекси водород мустаҷамъ бошад;

- дар муассисаҳои маориф шахси мутасадди оид ба пурра кардану нигоҳ доштани дорумонаки ёри аввал бояд бо фармон таъин карда шавад;
- коркард ва таъмин намудани муассиса бо «тартиби хабаррасонӣ» дар ҳолати ба вучуд омадани латхӯрӣ ва ҳолати садамавӣ;
- ташкил ва таъмин намудани истифодаи усулҳои бехатари партовҳо, воситаҳои Ҳимояи фардии истифодашуда, предметҳои гуногуни дар болоияш хуну дигар маҳлулҳои биологии организми инсонбуда (аз он ҷумла сӯзандорӯҳо, сӯзанҳои дар масоҳати муассисаи таълими ёфташуда);
- таъмин намудани коркарди мукаммали (бо истифодаи воситаҳои дезинфексиякунандаи тавсияшуда) воситаҳои бо хун олудашуда, таҷҳизот, мебел, либос ва ғайра;
- роҳбари муассисаи соҳаи маориф дар омӯзондани қоидаҳои тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафа масъул буда, аз тарафи ҳамаи иштироккунандагони чараёни таълим риоя намудани онро назорат мекунад.

Қоидаҳои риоя намудани тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафа дар расонидани ёри аввал

Тадбири аввалин ва хеле муҳими пешгиркунандаи сироятёбӣ ҳангоми расондани ёри аввал ин роҳ надодан ба алоқа бо хуни бегона аст. Ҳолатҳои «садамавӣ» дар чорҷубаи пешгирии сироятёбии ВНМО, вирусҳои гепатит В ва С ҳолатҳои бо хуни бегона сироятёфта номида мешаванд, масалан ҳангоми кандани пӯст, буридан, харошидан, латхӯрӣ, чароҳат ёфттан, хунравии бинӣ ва ғайра, ки хуни одами латхӯрда ба пӯсти бадан ва пӯсти обдори одамони дигар олуда мегардад. Хавфи интиқоли ВНМО аз хуни дигар зиёд нест, вале ўро пурра номида гирифттан мумкин нест. Ҳол он ки, хавфи сироятёбии вирусҳои гепатити В ва С ба алоқамандӣ ба хун нисбатан бештар аст.

Дар ҳолати ба вучуд омадани ҳолати «садамавӣ» хонандагон ва кормандони бо хуни бегона алоқамандшударо ба назди корманди тиббӣ барои расонидани ёри тиббии таҳассусию гузаронидани корҳои пешгирикунанда фиристодан лозим аст.

Алгоритми (маҷмӯаи) риоя намудани тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафа ҳангоми расондани ёри аввал ҳолатҳои зеринро дар бар мегирад:

- ҳангоми расонидани ёри аввал, ки имконияти бо хуни дигар олуда шудан имконпазир аст, аз дастпӯшакҳои резинӣ истифода бурда шавад;
- бо оби равон ҳарчӣ зудтар шустани қитъаи пӯсти бадане, ки дар он пайи хун мавҷуд аст, хавфи сироятёбӣ ҳадди имкон кам карда шавад;
- барои дезинфексия аз воситаҳои дезинфексиякунонии оддӣ (масалан, маҳлули хлор, гексадин глюконати 2-4%-а) истифода гардад;
- хунро аз ҷои захм ҷабидан нашоад;
- ҷои сироятёфта молиш дода нашоад;
- аз воситаҳои баландтаъсир- ба монанди йод, спирт ва ғайра истифода нашоад;
- ҳамаи тадбирҳои пешгирикунанда бояд саривақт гузаронида шавад;

ЗАМШИМАХО

Инфексияи ВНМО ва АНМО. Маълумоти умумӣ.**ВНМО чист?**

ВНМО ин вируси норосоии масунияти одам (инсон) аст, ки касалии инфекционии бардавомро, ки инфексияи ВНМО мебошад, ба миён меорад. ВНМО вазифаҳои системаи масунияти бадани инсонро иллатнок намуда, тадричан аз байн мебарад. Нисбат ба дигар касалиҳои сирояткунанда дида барои ВНМО вакцина (барангезанда) вучуд надорад. ВНМО дар фазои беруна ноустувор аст. Берун аз организми инсон қобилияти ҳаётии худро зуд гум карда нобуд мешавад. ВНМО дар хуну манӣ ва шири синаи хушкшуда нобуд мешавад. Ҳамчунон ВНМО ҳангоми коркарди дезинфексионӣ, аз ҷумла бо спирт, перокси водород, йод ва гарм кардан зуд нобуд мешавад.

ВНМО танҳо аз инсон ба инсон гузашта фақат организми инсонро иллатнок менамояд

Сироятёбии ВНМО чӣ гуна мегузарад?

Сироятёбии инфексияи ВНМО ҳангоми ба организми инсон ворид шудани хун, манӣ, моеъҳои маҳбалӣ, ё шири синаи модари бо инфексияи ВНМО зиндагикунанда ба амал меояд.

Танҳо хун, манӣ, моеъҳои маҳбалӣ ва шири модар ба андозае ВНМО –дорад, ки он барои сироятёбӣ кифоя аст

ВНМО дар пешоб, оби даҳону бинӣ, оби чашм, балғам ва арақи бадани инсон сироятёфта низ мушоҳида мешавад, вале ба андозаи ниҳоят кам ва дар ҳолати бо ин моеъҳои биологӣ алоқа дошта, сироят ёфтан ғайриимикон аст.

Гузаштани ВНМО аз инсон ба инсон танҳо бо се роҳ имконпазир аст:

- ба воситаи хун;
- бо роҳи алоқои ҷинсӣ;
- аз модар ба кӯдак дар вақти ҳомиладорӣ, таваллуд ё сина маконидан.

Аз ҳама бештар, сироятёбии ВНМО ҳангоми алоқои шаҳвонии бе рифола, махсусан агар луоб осеб дида бошад ва ё ҳангоми истифодаи асбобҳои тамизнашудаи инъексионӣ ба амал меояд.

Бо хун гузаштани ВНМО:

Эҳтимолияти гузаштани ВНМО ҳангоми ба хунравҳои инсон сироятнаёфта дохил шудани хуни вирусдошта хеле баланд аст.

Ин метавонад дар ҳолатҳои зерин ба амал ояд:

- гузаронидани хун ё кӯчондани ҷои иваз кардани органҳо аз одами бо ВНМО зиндагикунанда;
- истифодаи сӯзан ва сӯзандорӯхо, маҳлулҳои бо хуни ВНМО дошта олудагашта;
- истифодаи асбобҳои таъмизнашудаи бурранда ва халанда, ки дар онҳо хуни инсон бо ВНМО сироятёфта мавҷуд бошад;

Гузариши ВНМО дар ҳолати алоқаи чинсии муҳофизат нашуда:

ВНМО метавонад дар ҳолати алоқаҳои чинсии муҳофизат нашуда, агар яке аз тарафҳо сироятёфта бошад, гузарад. Ин метавонад ҳангоми алоқаи чинсии бе воситаҳои муҳофизаткунанда доиргашта ба амал ояд. Одамоне, ки инфекцияҳои дигари бо роҳи алоқаи чинсӣ гузаранда доранд, ҳангоми алоқаи чинсӣ хавфи бештари сироятёбии ВНМО доранд.

Гузаштани ВНМО аз модар ба кӯдак:

ВНМО аз волидайн ба воситаи генҳо мерос намеонад. ВНМО метавонад аз зани ВНМО сироятёфта ба кӯдак бо воситаҳои зерин гузарад:

- бо воситаи хун ҳангоми ҳомиладорӣ ва таваллуд;
- аз шири сина ҳангоми шир додан;

Дар ҳолати сари вақт ва дуруст гузаронидани тадбирҳои пешгирикунанда барои занҳои ҳомила, хавфи сироятёбии тифл на зиёда аз 1-2 % -ро ташкил мекунад.

Ба тадбирҳои пешгирикунанда дохил мешаванд:

- ба зан таъин намудани муолиҷаи антиретровирусӣ ҳангоми ҳомиладорӣ ва таваллуд;
- таъин намудани муолиҷаи антиретровирусӣ ба кӯдаки навзод;
- иҷозати таваллуд бо роҳи ҷарроҳии бачадон
- даст кашидан аз синамаконӣ;

Оё аз намуди зоҳирии инсон дар ӯ мавҷуд будани ВНМО-ро муайян кардан мумкин аст?

Аз рӯйи намуди зоҳирии инсон муайян кардани он, ки инсон сироятёфтаи ВНМО аст ё не имконнопазир аст. Ҳамчун қоида, инсони бо ВНМО сироятёфта дер вақт ягон аломати касалиро ҳис намекунад. Вай тарзи зиндагии одатиашро идома медиҳад- меҳонад, кор мекунад, кори одатии ҳаррӯзарро иҷро мекунад ва ба ҳамин ҳудро комилан саломат ҳис мекунад.

Вале аз давраи ба организм дохил шудани ВНМО инсон метавонад, бисёр вақт дар бораи ВНМО доштани надоништа, онро ба одамони дигар гузаронад. Фаҳмидани ВНМО –мақоми худ танҳо баъд аз тесткунони ВНМО имконпазир аст. Донистани ВНМО –мақом имкон медиҳад, ки инсон сари вақт муолиҷаро оғоз намояд ва барои пешгирӣ кардани ба одамони дигар гузаштани вирус тадбирҳои зарурӣ андешад.

АНМО – чист? АНМО ин аломатҳои норосоии масунияти одам аст. АНМО ҳолати ба зинаҳои баъдии инфекцияи ВНМО характернок аст. ВНМО системаи муқобилият нишондиҳии инсонро тадриҷан вайрон мекунад. Дар натиҷаи он, дар одами бо ВНМО- зиндагикунанда, баъд аз чанд вақт (барои ҳар кас ин мӯҳлат фардӣ аст) аломатҳои норосоии масунияти бадан ё АНМО, ба вучуд меояд, яъне чунон ҳолати организм ба миён меояд, ки он дигар ба муқобилият нишон додан ба инфекцияҳо қодир нест. Инсон дар ин давра бо касалиҳои зиёди инфексионӣ сироят меёбад, ки онҳо якҷоя ва хеле мушкул гузашта, ба мулоича кардан тоб намеоранд ва дар ниҳояти кор ба марг оварда мерасонад.

АНМО чӣ хел зоҳир мешавад?

АНМО дар одамони гуногун ба таври гуногун зоҳир мешавад. Дар баъзеҳо аломатҳои касалиҳои шикам, бемориҳои инфексионии роҳи нафас бештар маълум мешаванд, дар дигарон касалиҳои онкологӣ (саратонӣ) ва инфекцияҳои пӯст сар мезананд.

Чӣ тавр инфекцияи ВНМО зудтар ба АНМО мегузарад?

Чун қоида, инфекцияи ВНМО хеле суст инкишоф меёбад ва аломатҳои касалӣ баъд аз чандин соли сироятёбӣ зоҳир мешаванд. Ин мӯҳлат барои одамони гуногун метавонад ҳархела бошад. Ҳангоми муолиҷа накардан дар одами ВНМО сироятёфта аломатҳои АНМО метавонад аллақай баъд аз 5-10 сол зоҳир шавад. Ба суръати ривочи АНМО омилҳои зиёд: вазъи умумии саломатӣ, хӯрок, вазъи ҷисмонӣ ва эҳсосотӣ, истифодаи маводи муҳаддир, мадҳушқунанда, нӯшоқиҳои спирти, тамоқу ва ғайра таъсир мерасонад. Саривақт оғоз намудани муолиҷаи антиретровирусӣ имконият медиҳад, ки иммунитет (масуният) барқарор карда шуда ривочи инфекцияи ВНМО суст карда шавад ва ба ҳамин зиндагии пураарзиши инсон барои солҳои дароз идома ёбад.

ВНМО чӣ хел мегузарад ва барои чӣ?

Бисёри одамон аз инфекцияи ВНМО метарсанд, зеро тахмин мекунанд, ки вирус бо воситаи роҳи ҳавоӣ- бо қатраҷаҳо, мисли дар ҳолати грипп, сил ва дигар касалиҳои инфекционӣ мегузарад. Баъзеҳо метарсанд, ки ҳангоми алоқаи пӯстӣ ё бо воситаи хӯроқу об ба ВНМО сироят меёбанд. Вале ВНМО бо воситаи алоқаҳои ҳаррӯзаи одамон, ҳамчунон бо воситаи ҳаво, ё обу хӯроқ намегузарад.

ВНМО намегузарад:

- бо воситаи сулфа ва атса задан;
- ҳангоми бўсидан;
- бо воситаи оби даҳон, арақи бадан ва оби чашм;
- ҳангоми истифодаи зарфҳои умумӣ;
- бо воситаи хӯроқу ва нӯшоқӣ;
- газидани ҳашаротҳо (ҳомӯшак);
- ҳангоми даст фишурдан ва ба оғӯш гирифтани;
- ҳангоми якҷоя истифода бурдани ванна, хочатхона, ҳавзи шиноварӣ...

Тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафа нисбати инфексияи ВНМО ва вирусҳои гепатити В ва С дар соҳаи маориф

Ташкилоти Ҷаҳонии Тандурустӣ бо мақсади пешгирии паҳншавии гепатитҳои В ва С, инфексияи ВНМО пешниҳод менамоянд, ки ҳамаи одамон шартан сироятёфтаи гепатитҳои В ва С ҳисобида шаванд ва ҳангоми ба миён омадани ҳолатҳои «садамавӣ»-и алоқа бо хуни одами дигар, тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафа барои пешгирии сироятёбӣ, риоя карда мусоидат намуда, фаъолиятҳои зерини кормандони муассисаҳои соҳаи маорифро дар бар мегиранд;

- пешгирии латхӯрӣ ва дар муассиса ба вучуд овардани шароити бехатарӣ ҳадди имкон, барои тарбиятгирандагон, хонандагон ва кормандон;
- чорабиниҳо оид ба истифодаи бехатар ва нигоҳдории дурусти асбобҳои буррандаю халанда;
- назорати ҳамарӯзаи вазъи пӯсти бадани кормандон: ба кор роҳ додани кормандони захмдошта, танҳо баъд аз коркарди пӯсти бадан бо воситаҳои дезинфексиякунанда ва гузоштани банд, пластир, ширеши тиббӣ ва ғайра;
- назорати ҳамарӯзаи пӯсти бадани хонандагон (тарбиятгирандагон), донишҷӯён: роҳ додани алоқаи хонандагон (тарбиятгирандагон), донишҷӯён, ки пӯсти баданашон захм (бурида, харошида, сӯрохшуда, газида ва ғайра) доранд бо хонандагони дигар, танҳо баъд аз коркарди ҷои захми пӯсти бадан бо воситаҳои дезинфексиякунанда, гузоштани банд, пластир, сириши тиббӣ ва ғайра;
- ба кормандон, хонандагон ва тарбиятгирандагон омӯзондани қоидаҳои расонидани ёри тиббии аввал дар ҳолати латхӯрӣ;
- ҳангоми расонидани ёри тиббии аввал қорӣ намудани қоидаи ҳатмӣ - ҳадди имкон роҳ надодан ба алоқа бо хуни дигар, моеъҳои биологии хунолуди дигар, истифодаи ҳатмии дастпушакҳои резинӣ. Дар ҳолати набудани дастпушакҳои резинӣ ҳангоми расонидани ёри аввал истифодаи маводҳои пешидастбуда- пакетҳои полиэтиленӣ, латтаҳо...
- бо дорумонакҳои ёри аввал таъмин намудани ҳамаи иншоотҳои ҷойгиршавии хонандагон, тарбиятгирандагон ва кормандон;
- ҷойгир намудани дорумонакҳои ёри аввал дар ҷойҳое, ки барои кормандони ғайритиббӣ ҳама вақт дастрас бошанд. Бо мақсади бехатарӣ ҳар як воситаи химиявии дар дорумонак мавҷуда, барои тарбиятгирандагон ва хонандагон набояд дастрас бошад;
- дорумонакҳои ёри аввал бояд бо миқдори кофии дастпушакҳои резинӣ ва воситаҳои дезинфексиякунанда пурра карда шаванд. Дар муассисаҳои соҳаи маориф шахси масъул оид ба дорумонаки ёри аввал бояд бо фармон таъин карда шавад;

**Алгоритми (маҷмӯаи) риояи тадбирҳои эҳтиётӣ
ҳаматарафа нисбати инфексияи ВНМО ва вируси гепатитҳои
В ва С дар муассисаҳои соҳаи маориф**

Вобаста ба пешгирии сирояти ВНМО, вирусҳои гепатитҳои В ва С, «ҳолати садамавӣ» гуфта, ҳолати алоқа бо хуни дигарро мегӯянд, масалан, ҳангоми латхӯрӣ (заҳмгирӣ, буридан, хунравии бинӣ ва ғайра), агар хуни бинии одами латхӯрда ба пӯсти бадан ва ҷойҳои обрави одами дигар расад. Хатари гузаштани ВНМО ҳангоми алоқа бо хуни дигар зиёд нест, вале онро пурра аз байн бурдан нашоёд. Ҳол он, ки хавфи сироят бо вирусҳои гепатитҳои В ва С ҳангоми алоқа бо хун хеле зиёд аст.

ВНМО дар фазои беруна пурқувват нест, аз таъсири воситаҳои дезинфексиякунанда ва дар температураи (ҳарорати) баланд зуд нобуд мешавад. Пӯсти солим худаш ҳимоягари табиӣ аз инфексия, аз он чумла, ВНМО аст. Вале дар пӯст метавонад латхӯрию тарқишҳои хурд, ки ба воситаи онҳо дар шароитҳои муайян дохилшавии инфексия махсусан вирусҳои гепатитҳои В ва С имконпазир аст, ҷой дошта бошад. Риояи намудани оддитарин ва дастрастарин тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа имконияту эҳтимолияти сирояти ВНМО ва вирусҳои гепатитҳои В ва С-ро ҳангоми ҳолатҳои «садамавӣ» то сифр кам карда, беҳатарии инфексионии баландро ҷӣ барои тарбиятгирандагон хонандагон ва ҷӣ барои кормандони муассисаҳои соҳаи маориф кафолат медиҳад.

Ҳангоми ба вучуд омадани ҳолати «садамавӣ» зарур аст, ки бо ҳамаи хонандагон ва кормандони бо хуни бегона алоқа дошта, аз тарафи кормандони тиб машварат гузаронида ба онҳо ёрии тиббии тахассусӣ дода, тадбирҳои пешгирикунанда гузаронида шавад.

Алгоритми риояи намудани тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа ҳангоми расондани ёрии аввал лаҳзаҳои асосии зеринро дар бар мегирад:

- ҳангоми расонидани ёрии аввал, ки имконияти алоқа бо хуни дигар мавҷуд аст, аз дастпӯшакҳои тиббии резинӣ истифода шавад;
- бо роҳи ҳарчӣ зудтар дар оби равон бо собун шустани қисми пӯсти бадани пайи хундошта, вақти алоқа бо хуни дигар, ба таври максималӣ кам карда шавад;
- барои дезинфексияи воситаҳои дезинфексиякунандаи сабук (масалан, маҳлули хлоргексидин глюконати 2-4 % -а) истифода гардад;
- хун аз заҳм ҷаббида нашавад;
- ҷойи алоқа молида нашавад;
- аз воситаҳои баландтаъсир ба монанди йод, спирт ва ғайра истифода нашавад;
- ҳамаи чорабиниҳои пешгирикунанда сари вақт гузаронида шавад;

Ҳолатҳои «садамавӣ»	Фаъолияти кормандон
Дар ҳолати ба пардаҳои обрави чашм расидани хуни бегона	<p>Ҳарчӣ зудтар чашмо бо оби равони тоза (ё маҳлули физиологӣ) бо истифодаи хама гуна зарфи мувофиқ (шиша, кӯза, графин ва ғайра) бо тарқиқи зерин шустани лозим аст:</p> <p>Зарридаро шинонида сарашро боло бардошта, милкҳои чашмо оҳиста-оҳиста кушода обро (физрастворо) ба чашм эҳтиётгона чунин бояд рехт, ки об ба зери милк даромада ба берун озодона барояд.</p> <p>Ҳангоми шустани линзаҳои алоқавиро гирифтани лозим нест, зеро онҳо монеаи химоякунандаро ба вучуд меоранд.</p> <p>Баъд аз он, ки шуста шуд, линзаҳои алоқавиро гирифта онҳоро бояд ба таври муқаррарӣ қорқард намуд; баъд аз ин амал линзаҳо барои минбаъд истифода</p>

	<p>бурдан комилан бехатарид</p> <p>Эзоҳ: Чашмо бо собун ва ё маҳлули дезинфексиякунанда шустан қатъиян мумкин нест.</p>
Дар ҳолати ба оби пӯсти тачвифи даҳон расидани хуни бегона	<p>Моеи ба даҳон афгодаро фавран туф бояд кард. Тачвифи даҳонро бо оби тоза (физраствор) бо диққат чайқонда туф кардан лозим, чайқонданро яқчанд маротиба тақрор бояд кард.</p> <p>Эзоҳ: барои шустани тачвифи даҳон аз собун ва ё маҳлули дезинфексиякунанда истифода бурдан ҳеч мумкин нест.</p>
Дар ҳолати ба пӯсти захмдошта расидани хуни бегона	<p>Фавран қисмати чиркиншудаи пӯстро бо миқдори зиёди оби равони тоза ва собун шустан лозим.</p> <p>Дар ҳолати набудани оби равон, қисмати чиркиншудаи пӯстро бо малҳам ва ё маҳлули барои шустушӯи даст истифода шаванда коркард бояд кард.</p> <p>Баъд аз шустан пӯстро бо воситаи дезинфексиякунандаи сусти масалан, маҳлули хлоргексидини глюконат коркард бояд кард.</p> <p>Эзоҳ: воситаҳои баландтаъсир: спирт, моеи сафедкунанда ва йодро истифода бурдан мумкин нест, ҷои алоқаро молидан ё харошидан мумкин нест, ба ҷои алоқа бандро гузоштан нашоёд.</p>
Дар ҳолати ба пӯсти захмдошта (харошидагӣ, кандагӣ, чарроҳати пештар вучуд дошта) расидани хуни бегона.	<p>Ҷои алоқаро бо миқдори зиёди оби равону собун шустан лозим аст.</p> <p>Дар ҳолати набудани оби равон қисмати чиркиншудаи пӯстро бо малҳам ё маҳлули дастшӯӣ тоза кардан лозим аст.</p> <p>Эзоҳ: воситаҳои баландтаъсир – спирт, моеи сафедкунак, йодро набояд истифода бурд, зеро онҳо дарди болои захмро ба вучуд оварда, вазъияти захмро бад мекунад.</p> <p>Ҷои зарардидаро фишурдан ва ё молидан мумкин нест. Хунро аз захм ҷабидан мумкин нест.</p>
Дар ҳолате, ки ашӯҳои халидан, буридан дар болои худ хуни бегонаро нигоҳ дошта бошанд, (сӯзандору, бо ашӯи хуни бегона дошта буридан.....) захмдор кардани пӯсти бадан	<p>Фавран ҷои захмшударо ба миқдори зиёди оби равон ва собун шустан лозим.</p> <p>Болои захмро фавран зеро оби равон нигоҳ доштан (як чанд дақиқа ё то он даме, ки хунравӣ қатъ нагрдад) то ин ки хун аз захм озодона барояд.</p> <p>Дар ҳолати набудани оби равон ҷои захмро бо малҳами дезинфексиякунанда ва ё маҳлули дастшӯӣ тоза кардан лозим аст.</p> <p>Дар ин ҳолат метавонад зарурияти машварати табиби инфекционист барои ҳалли масъалаҳои таъин кардани пешгирии ВНМО ба миён биёяд.</p> <p>Эзоҳ: воситаҳои баландтаъсир- спирт моеи сафедкунак ва йодро набояд истифода бурд, зеро онҳо метавонанд дарди болои захмро ба миён оранд ва вазъи захмро бад кунанд. Ҷои захмро фишурдан ё молидан мумкин нест.</p> <p>Хунро аз захм ё ҷои сӯроҳии сӯзан фишурдан ё ҷаббидан мумкин нест.</p> <p>Дар ёд доред, ки самаран пешгирии доругӣ танҳо дар он вақт боқӣ мемонад, ки агар вай дар давоми 24-72 соати аввали лаҳзаи ба миён омадани ҳолати садамавӣ таъин шуда бошад.</p>
Дар ҳолати ба либос расидани хун	<p>Либоси олударо ҳатман бояд аз бадан бадар карда пӯсти таги либосро бо оби равон ва собун бо диққат тозанамода, бо воситаҳои дезинфексиякунандаи барои даст истифодашаванда коркард кардан лозим аст.</p> <p>Либоси олударо дар маҳлули дезинфексиякунанда 2 соат тар карда монда, баъд аз он бо воситаҳои шустушӯӣ муккаррарӣ шустан, хушконида ва дарзмол кардан лозим аст.</p> <p>Агар зарурияти нигоҳ доштани либоси бо хуни бегона олулашуда мавҷуд бошад, пас онро ба ҳалтаи полиэтиленӣ ғафс андохта эҳтиёткорона бастан лозим аст.</p> <p>Эзоҳ: ҳамаи корхоро бо дастпӯшакҳои резинӣ иҷро кардан лозим аст. Баъд аз кашидани дастпӯшакҳо дастонро дар оби равон бо собун шустан лозим аст.</p>
Дар ҳолати ба фарши хона, деворҳо, мебел, ашӯҳои ихотақунанда расидани хун	<p>Болаяшро бо маҳлули дезинфексионӣ коркард кардан лозим аст (коркардро 2 маротиба тақрор мекунад, фавран ва баъд аз 15 дақиқа) баъд аз истифода бурдан латтакӯҳнаро ба зарфи маҳлули дезинфексионидошта гузоштан лозим аст.</p> <p>Баъд аз он болоиро бо миқдори зиёди оби бо воситаҳои дезинфексионии шустушӯӣ иловашуда, шустан лозим аст.</p> <p>Эзоҳ: ҳамаи корхоро бо дастпӯшакҳои резинӣ иҷро кардан лозим аст. Баъд аз кашидани дастпӯшакҳо дастонро дар оби равон бо собун шустан лозим аст.</p>

Иловаҳои намунавӣ ба оинномаи муассисаи соҳаи маориф

Дар ҳолати дар муассисаи соҳаи маориф мавҷуд набудани ҳуҷҷати махсуси идоракунандаи сиёсат оид ба ВНМО ва АНМО, дар оинномаҳои онҳо метавонад иловаҳои зерин ворид карда шавад.

Дар боби «Муқарроти умумӣ»:

- ба муассисаи соҳаи маориф шахсон (хонандагон, кормандон) бе пешниҳод намудани маълумотнома дар бораи гузаштани шаҳодати тиббӣ оид ба муайян намудани инфекцияи ВНМО, қабул карда мешаванд;
- ҳангоми азназаргузаронии даврагии тиббии хонандагон ва кормандони муассисаи соҳаи маориф аз шаҳодати тиббии инфекцияи ВНМО гузаштан талаб карда намешавад;
- дар муассисаи соҳаи маориф талаботи қонун дар бораи паҳн накардани ахборот дар бораи вазъи саломатии хонадагон ва кормандон қатъиян риоя карда мешавад;
- дар муассисаи соҳаи маориф ба хонандагону кормандоне, ки ВНМО –статуси мусбат доштани онҳо маълум шудааст, кӯмаки зарурӣ ва дастгирӣ карда шуда, нисбати онҳо ба муносибатҳои фарзандона, амалиётҳои характери ҳуқуқпоймолкунӣ дошта, роҳ дода намешавад;
- муассисаи соҳаи маориф, хонандагон ва волидайнӣ онҳоро (намояндагони қонунӣ) бо иттилооти аниқ тасдиқшуда дар бораи ВНМО ва АНМО, аз ҷумла, дар бораи мутобиқи қонунгузорӣ роҳ наодан ба ҳуқуқпоймолкунии одамони бо ВНМО зиндагикунанда ва ҷавобгарӣ барои вайрон кардани ҳуқуқҳои онҳо, бо роҳи гузаронидани машғулиятҳои мувофиқ ва аксияҳои иттилоотӣ фаҳмондадихӣ, таъмин менамояд;
- муассисаи системаи маориф ҳуқуқ дорад, мустақилона барномаҳои омӯзишии пешгирӣ кардани инфекцияи ВНМО, тарзи ҳаёти солим, маърифатнокии ҷинсиро барои хонандагон (синну сол ва синф нишон дода мешавад) таҳия, қабул ва татбиқ намояд;

Дар боби «Иштирокчиёни ҷараёни таълим, ҳуқуқ ва вазифаҳои онҳо»**Хонандагони муассисаи соҳаи маориф:**

- хонандагон барои дастрас кардани иттилооти аниқ оид ба инфекцияи ВНМО, пешгирии он, роҳ наодан ба ҳуқуқпоймолкунии одамони бо ВНМО зиндагикунанда бо роҳи иштирок дар аксияҳои иттилоотӣ фаҳмондадихӣ, омӯختани барномаҳои таълимии ташаккулёбии тарзи ҳаёти солим дар ҳолати гирифтани иҷозати волидайн (намояндагони қонунии) ҳуқуқ доранд;
- хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда ҳуқуқ доранд дар бораи ВНМО мақоми мусбати худ маълумот надиханд, маълумотномаи тиббиро дар бораи дар онҳо ва ё дар волидайнашон мавҷуд будани инфекцияи ВНМО-ро пешниҳод накунад.
- дар муассисаи соҳаи маориф хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда ба кӯмак ва дастгирии зарурӣ, ба муносибати бегараз, ихота кардан аз амалиёти характери ҳуқуқпоймолкунӣ дошта, ҳуқуқ доранд;

Кормандони муассисаи соҳаи маориф:

- кормандон барои гирифтани иттилооти аниқ ва муосир дар бораи инфекцияи ВНМО, пешгирии он, роҳ наодан ба ҳуқуқпоймолкунии одамони бо ВНМО зиндагикунанда, ҳамгироии хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда бо роҳи иштирок дар машғулиятҳои марбута (семинарҳо, тренингҳо, лексияҳо, курсҳои тақмили ихтисос, аксияҳои иттилоотӣ маърифатӣ) ҳуқуқ доранд;

Дар муассисаи маориф кормандони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталашуда ба кӯмак ва дастгирии зарурӣ, муносибати беғаразона, ҳифз кардан аз амалиёти характери ҳуқуқпоймолкунӣ дошта ҳуқуқ доранд.

Кормандони муассисаи соҳаи маориф вазифадоранд:

- оид ба масъалаҳои пешгирии инфекцияи ВНМО ва кор кардан бо хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда, аз омӯзиш (курсҳои тақмили ихтисос, семинар-тренингҳо) гузаранд;
- ба муносибати ғаразнок ва амалиёти характери ҳуқуқпоймолкунӣ дошта нисбати хонандагон ё кормандоне, ки ВНМО –статуси мусбат доштани онҳо маълум шудааст, роҳ надиханд, ба онҳо ҳамачониба кӯмак расонанд ва дастгирӣ намоянд;
- принсипҳои махфиятро, ҳангоми маълум шудани ташҳиси хонанда ва ё корманди бо ВНМО зиндагикунанда, қатъиян риоя намоянд;
- тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафаро нисбати инфекцияи бо хун додашаванда ва алгоритми иҷро кардани онҳо, ҳангоми ба вучуд омадани ҳолатҳои «садамавӣ», қатъиян риоя намоянд;

Волидайнӣ (намояндагони қонунӣ) хонандагон ҳуқуқ доранд:

- бо барномаҳои таълимии ташаккулёбии тарзи ҳаёти солим, аз он ҷумла бо пешгирии АНМО ва маърифати чинсӣ, таъминоти таълимию методии онҳо, пешакӣ шинос шаванд;
- дар корҳои иттилоотӣ оид ба пешгирии ВНМО ва дар муассисаи соҳаи маориф ба вучуд овардани фазои толерантӣ, иштирок намоянд;

Дар боби «Идоракунии муассисаи соҳаи маориф»:

Директор (роҳбари) муассисаи соҳаи маориф:

- дастрасии хонандагонро ба иттилооти аниқу муосир оид ба инфекцияи ВНМО, пешгирӣ кардани он, роҳ надодан ба ҳуқуқпоймолкунии одамони бо ВНМО зиндагикунанда, бо роҳи иштирок дар аксияҳои иттилоотӣ-маърифатӣ, таълими барномаҳои ташаккулёбии тарзи ҳаёти солим, аз ҷумла аз рӯйи барномаи маърифати чинсӣ аз синфи (синни)... дар ҳолати гирифтани иҷозати волидайнӣ (намояндагони қонунӣ) хонандагон, таъмин менамояд;
- омӯзиши омӯзгорон ва дигар кормандони муассисаи соҳаи маорифро оид ба масъалаҳои пешгирии инфекцияи ВНМО, роҳ надодан ба ҳуқуқпоймолкунии одамони бо ВНМО зиндагикунанда, ҳамгироии хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда дар фазои таҳсилотӣ, бо роҳи иштирок кардан дар машғулиятҳои марбута (семинарҳо, тренингҳо, лексияҳо, курсҳои тақмили ихтисос, аскияҳои иттилоотӣ-маърифатӣ) ташкил мекунад;
- ҳуқуқ надорад, ки аз хонандагон, волидайнӣ онҳо (намояндагони қонунӣ онҳо), омӯзгорон ва дигар кормандон, хулосаи (маълумотномаи) аз шаҳодати тиббӣ гузаштанро, барои муайян кардани инфекцияи ВНМО талаб намояд;
- вазифадор аст, ки барои роҳ надодан ба муносибати ғаразнок ва амали характери ҳуқуқпоймолкунӣ дошта, нисбати хонандагону кормандони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталашуда назорат барад ва ба онҳо кӯмаку дастгирии зарурӣ кунад;
- вазифадор аст, ки волидайнӣ (намояндагони қонунӣ) хонандагонро бо мундариҷаи барномаҳои омӯзиши ташаккулёбии тарзи ҳаёти солим, аз ҷумла, пешгирии ВНМО ва маърифати чинсии хонандагон, таъмини таълимию методии онҳо, пешакӣ шинос намояд.
- волидайнӣ (намояндагони қонунӣ) хонандагонро ба кори иттилоотӣ оид ба пешгирии ВНМО ва барои дар фазои таҳсилотӣ ба вучуд овардани муносибати толерантӣ бо одамони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталашуда ҷалб менамояд;
- нисбати тавсияҳо оид ба ҳамгироии хонандагони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталашуда, риоя намудани тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафа, назорат мекунад.

Роҳҳои (вариантҳои) татбиқи таҳсилот оид ба пешгирии инфекция

	Татбиқи ҳатмӣ барои ҳамаи хонандагон		Татбиқ вобаста ба интихоби хонандагон		
	Варианти якум	Варианти дуюм	Варианти сеюм	Варианти чорум	Варианти панҷум
Дар кадом қисми нақшаи таълими ҳамагиро аст	Мундариҷаи таҳсилот оид ба пешгирии инфекция ҳамчун фанни алоҳида ба қисми ҳатмии нақшаи таълимӣ дохил карда шудааст	Мундариҷаи таҳсилот оид ба пешгирии инфекция ба мундариҷаи барномаҳои таҳсилоти умумӣ ё касбӣ, соатҳои синфӣ татбиқи стандартҳои давлатиро таъминкунанда, ҳамагиро аст	Мундариҷаи таҳсилот оид ба пешгирии инфекция ба қисми вариативии нақшаи таълими муассисаи таълимӣ, ки компоненти миллӣ, минтақавӣ ё муассисаи таълимиро муайян мекунад, ҳамагиро аст	Мундариҷаи таҳсилот оид ба пешгирии инфекция дар доираи таҳсилоти иловагӣ (беруназдарсӣ ё берун аз мактабӣ), дар шакли курсҳои махсус, машғулиятҳои дар иттиҳодияҳои эҷодӣ, (кружокҳо), тренингҳо, семинарҳо, таҷрибаомӯзӣ, лагерҳои тобигона, ҷамъомадҳои мактабҳои мавзӯие, ки боназардошти ҳавас ва талаботи хонандагон ва волидайнӣ онҳо доир мегарданд, татбиқ карда мешавад.	Мундариҷаи таҳсилот оид ба пешгирии инфекция дар давраи ҳамаи компонентҳои нақшаи таълимӣ ва фаъолияти беруназдарсии хонандагон татбиқ карда мешавад
Дар кадом намуди пешниҳод шудааст	Ҳамчун фанни алоҳида, дар шакли махсус таҳияшудаи барномаи таълими («Тарзи ҳаёти солим», «Асосҳои саломатӣ» ва ғайра татбиқшаванда, пешниҳод шудааст	Дар намуди модулҳои алоҳидаи таълими: «Ҷаҳони ихота кунанда», «Биология», «Инсон», «Асосҳои бехатарии фаъолияти ҳаётӣ», «Тарбияи ҷисмонӣ» нақшаҳои соатҳои синфӣ, кураторӣ, метавонад пешниҳод гардад	Дар намуди барномаҳои таълими барои чандин соли таҳсил ба ҳисобгирифта (бо зинаҳои таълим, синфҳо ё курсҳо ё дар намуди барномаҳои таълими яқсолаи курсҳо, фанҳо, модулҳо (барномаи факултативҳо, машғулиятҳои фардӣ, гурӯҳӣ, курсҳои интихобӣ), метавонад пешниҳод гардад.	Дар намуди барномаҳои таълими иловагӣ ва ё барномаҳои лоиҳаҳо метавонад пешниҳод гардад	Дар намуди гуногуни барномаҳои таълимӣ ё барномаҳои лоиҳаҳо
Кӣ метавонад татбиқ намояд	Омузгорони фаннӣ, омузгорон-биологҳо татбиқ менамоянд	Омузгорони фаннӣ, роҳбарони синф, кураторон татбиқ менамоянд	Омузгорони фаннӣ, педагог-равоншиносҳо татбиқ менамоянд	Омузгорони таҳсилоти иловагӣ, вожатийҳо, равоншиносон, намояндагони ташкилотҳои ҷамъиятии кӯдакону ҷавонон, мутахассисони даъватшуда, татбиқ менамоянд	Омузгорони фаннӣ, равоншиносон, педагогҳои таҳсилоти иловагӣ, вожатийҳо, намояндагони ҷамъиятии кӯдакону наврасон, мутахассисони даъватшуда татбиқ менамоянд

Барномаи**семинар барои роҳбарон ва омӯзгорони муассисаҳои соҳаи маориф оид ба ҳамгироии кӯдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда, аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда дар фазои таҳсилот**

Давомнокӣ: 4 соат (бо як танаффуси 20 дақиқагӣ)

Ҷойи гузаронидани семинар: Толор барои 50 нафар, бо техникаи намоишдихӣ муччаҳазшуда

Барандаи семинар: Мутахассисони (тренерони) махсус омӯзонидашуда

Мақсади семинар:

- ба роҳбарон ва омӯзгорони муассисаҳои соҳаи маориф додани иттилоот дар бораи проблемаҳои кӯдакон ва наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда
- ташкил намудани омодагии коллективи педагогӣ барои ба вуҷуд овардани шароити таълим, тарбия ва инкишофи кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда дар муассисаҳои таҳсилотӣ

Таъмини иттилоотии семинар:

- мачмӯи слайдҳои муаррификунанда оид ба проблемаҳои ҳамгироии кӯдакону наврасони аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда дар фазои таҳсилотӣ

Маводҳои тақсимоӣ барои иштироккунандагони семинар:

Замимаи 1, 2, 3, 4, 5

Нақшаи**гузаронидани семинар ва мундариҷаи масъалаҳои асосӣ**

Пешгуфтор (20 дақиқа)

Оғоз намудани семинар. Сухани ифтитоҳии ташкилкунандагони семинар. Пешниҳод намудани мақсад ва тартиби гузаронидани семинар

Қисмати 1:**Инфексияи ВНМО ва кӯдакону наврасон (1,5 соат)**

Таассуроти умумӣ дар бораи инфекцияи ВНМО

Доираи паҳншавии ВНМО дар ҷаҳон, кишвар, минтақа. Ҷиддӣ будани проблемаи кӯдакону наврасони аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда. Муносибати гурӯҳҳои гуногуни иштироккунандагони ҷараёни таълим ба кӯдакону наврасони аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда. (аз рӯи натиҷаи татқиқотҳои сотсиологӣ, дигар татқиқотҳо). Фаҳмиши «ВНМО ва АНМО», Роҳҳои сироят, ташхис ва муолиҷаи инфекцияи ВНМО.

Пешгирикунии инфекцияи ВНМО

Фаҳмиш дар бораи тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафа. Тадбирҳои беҳатарии инфексионӣ дар муассисаҳои соҳаи маориф. Фаҳмиши ҳолати «садамавӣ» ва қоидаҳои рафтори кормандону хонандагон ҳангоми ба вуҷуд омадани онҳо. Дорумонаки ёрии аввал дар муассисаҳои соҳаи маориф. Муҳокимаи ҳолатҳое, ки аз ба вуҷуд омадани онҳо, омӯзгорон ва волидайн, ҳангоми ба муассисаи соҳаи маориф ташриф овардан, кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда худдорӣ мекунанд.

Танаффус (20 дақиқа).

Қисмати 2.

Ба вучуд овардани шароити ҳамгироӣ барои кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ва ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда дар фазои таҳсилотӣ (1,5 соат)

Хусусияти шароити ҳамгироии кӯдакону наврасони бо АНМБ зиндагикунанда, ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда, дар фазои таҳсилотӣ.

Маълумот оид ба асноди ҳуқуқию меъёрӣ оид ба идоракунии ҳуқуқи одамони бо ВНМО зиндагикунанда. Нақшаи муассисаҳои соҳаи маориф пешгирии паст кардани кадрӣ кимати инсон ва ҳуқуқпаймолкунии кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда, ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда. Шароити маъмурӣ ва ташкилии ҳамгироии муваффақонаи кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда, ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда дар фазои таҳсилотӣ, қор бо чамъияти волидайн ва хонандагон. Риоя намудани махфият дар муассисаҳои соҳаи маориф.

Тавсияҳо оид ба бавучуд овардани шароит барои таълим, тарбия ва инкишофи кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда, ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда дар муассисаҳои соҳаи маориф.

Хусусияти таълим ва тарбияи кӯдакони бо ВНМО зиндагикунанда ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда: ташкили чараёни таълим, истироҳат, гизо, ҳамроҳӣ қардан. Дастгирии психологӣ кӯдаки бо ВНМО зиндагикунанда, дар ҳолате, ки ташхиси ӯ дар муассисаи соҳаи маориф муайян гаштааст. Нақши роҳбар ва қормандони муассисаи соҳаи маориф дар ба вучуд овардани шароити бехатару матлуби чараёни таълим. Тавсияҳо ба омӯзгорони муассисаи соҳаи маориф оид ба ҳамгироии кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ё аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталошуда дар фазои таҳсилотӣ.

Чамъбасти семинар (20 дақиқа)

Гирифтани алоқаи мутақобил аз иштирокчиёни семинар. Баҳодиҳии эҳсосотӣ ва иттилоотии семинар. Ташреҳи маводҳои тақсимотии истифодашуда.

Барномаи

семинар барои омӯзгорони таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ (омӯзишгоҳҳо, коллеҷҳо, мактабҳои оли) оид ба пешгирии инфекцияи ВНМО дар фазои таҳсилотӣ

Давомнокӣ: 4 соат (бо як танаффуси 20 дақиқагӣ)

Ҷойи гузаронидани семинар: толор барои 50 нафар, бо техникаи намоишдиҳӣ мучҷаҳҳаз

Барандаи семинар: мутахассисон-трениронии махсус омӯзонидашуда

Мақсади семинар:

- ба маълумоти омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти касбӣ расонидани иттилоот оид ба пешгирии инфекцияи ВНМО дар фазои таҳсилотӣ;
- ташаккул додани омодагии коллективи омӯзгорӣ барои ба вучуд овардани шароити мӯътадилӣ таълими хонандагон (донишҷӯён) –и бо ВНМО зиндагикунанда;

Таълимоти иттилоотии семинар:

- маҷмӯи слайдҳои муаррифиқунандаи оид ба пешгирии инфекцияи ВНМО дар фазои таҳсилотӣ

Маводҳои тақсимотӣ барои иштироккунандагони семинар:

Замимаи 1, 2, 3, 4, 5

Нақшаи гузаронидани семинар ва мундариҷаи масъалаҳои асосӣ

Пешгуфтор (20 дақиқа)

Оғоз намудани семинар. Сухани ифтитоҳии ташкилкунандагони семинар. Пешниҳод намудани мақсад ва тартиби гузаронидани семинар:

Қисмати 1.

Инфексияи ВНМО, наврасон ва ҷавонон (1,5 соат)

Таассуроти умумӣ дар бораи инфексияи ВНМО

Доираи паҳншавии ВНМО дар ҷаҳон, кишвар, минтақа. Ҷиддӣ будани проблемаи кӯдакону наврасони аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталолшуда. Муносибати гурӯҳҳои гуногуни иштироккунандагони ҷараёни таълим ба кӯдакону наврасони аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталолшуда. Фаҳмишҳои «ВНМО» ва «АНМО», Роҳҳои сироят, ташхис ва муолиҷаи инфексияи ВНМО.

Пешгирикунии инфексияи ВНМО

Фаҳмиш дар бораи тадбирҳои эҳтиётии ҳаматарафаи пешгирикунӣ. Тадбирҳои бехатарии инфексионӣ дар муассисаҳои соҳаи маориф. Фаҳмиши ҳолати «садамавӣ» ва қоидаҳои рафтори кормандону хонандагон ҳангоми ба вучуд омадани онҳо. Дорумонаки ёрии аввал дар муассисаҳои соҳаи маориф. Муҳокимаи ҳолатҳое, ки аз ба вучуд омадани онҳо, омӯзгорон ва волидайн ҳангоми ташриф овардани кӯдакону наврасони бо ВНМО зиндагикунанда ба муассисаи соҳаи маориф, худдорӣ мекунад.

Танаффус (20 дақиқа)

Қисмати 2.

Ба вучуд овардани шароит барои таълим ва кор бо одамони аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталолшуда дар муассисаи таълимӣ (1,5 соат)

Ҳуқуқҳои одамони бо ВНМО зиндагикунанда ва татбиқи онҳо дар муассисаи соҳаи маориф

Маълумот дар бораи асноди ҳуқуқию меъёрии идоракунадаи ҳуқуқҳои одамони бо ВНМО зиндагикунанда. Нақши муассисаҳои соҳаи маориф пешгирии паст кардани кадрӣ қиммати инсон ва ҳуқуқпоймолкунии одамони бо ВНМО ва ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталолшуда. Дастгирии психологӣ хонандагон (донишҷӯён) ва кормандоне, ки ВНМО мақоми мусбати онҳо маълум шудааст. Шароити маъмурӣ ва ташкили ҳамгироии муваффақонаи хонандагони (донишҷӯён) бо ВНМО зиндагикунанда ё аз эпидемияи инфексияи ВНМО мубталолшуда дар фазои таҳсилотӣ. Риоя намудани махфият дар муассисаҳои соҳаи маориф.

Иттилоот додан ба иштирокчиёни ҷараёни таълим дар бораи пешгирии инфексияи ВНМО.

Корҳои тарбиявӣ-пешгирикунанда бо хонандагон (донишҷӯён). Ҷамъомадҳои (гурӯҳҳои) иттилоотӣ, курсҳои махсус барои хонандагон (донишҷӯён) оид ба пешгирии инфексияи ВНМО. Истифодаи технологияи иттилооти-коммуникатсионӣ дар қори пешгирии инфексияи ВНМО.

Ҷамъбасти семинар (20 дақиқа)

Гирифтани алоқаи мутақобил аз иштирокчиёни семинар. Баҳодиҳии эҳсосотӣ ва иттилоотии семинар. Ташреҳи маводҳои тақсимотии истифодашуда.

ИХТИСОРҲО

ВНМО – Вируси Норасоии Масъунияти Одам

АНМО – Аломатҳои Норасоии Масъунияти Одам

ТҚТ – Ташкилоти Ҷаҳонии Тандурустӣ

ТҲС – Тарзи Ҳаёти Солим

БСЧ (бемории сироятии чинсӣ)

ВМ – Вазорати Маориф

ОВЗ – Одамони бо ВНМО зиндагикунанда

ҚТ- Қумҳурии Тоҷикистон

ДҚТИБКМ – Донишкадаи қумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони маориф

СММ – Созмони Миллали Муттаҳид

ПРООН – Барномаи инкишофи Созмони Миллали Муттаҳид

ЮНЕСКО – Созмони Миллали Муттаҳид оид ба масъалаҳои маориф, илм ва фарҳанг

ЮНИСЕФ – Фонди Кӯдакони Созмони Миллали Муттаҳид

ЮНЕЙДС – Барномаи муттаҳиди СММ оид ба ВНМО/АНМО

Луғат

- **Маъмур:** директор, муовини директор, декан ва ё кормандони дигар, ки вазифаи рохбариро дар муассисаи соҳаи маориф иҷро мекунад.
- **Воситаи антиретровирусӣ:** дорувориҳое, ки ҳангоми муолиҷаи инфекцияи ВНМО истифода мешаванд: терапияи антиретровирусӣ: муолиҷа ё пешгирии инфекцияи ВНМО бо маҷмӯи дорувориҳои антиретровирусӣ
- **ВНМО:** вируси норасоии масунияти одам, ки ҳуҷайраҳои системаи масунияти инсонро хароб карда, фаъолияти мӯътадили онҳоро пешгирӣ мекунад
- **ВНМО- мақом:** дар инсон мавҷуд будан ё вуҷуд надоштани инфекцияи ВНМО. Масалан, агар дар инсон ВНМО мавҷуд набошад, пас ВНМО-статуси он манфӣ ҳисобида мешавад ва агар мавҷуд будани ВНМО дар хун тавассути татқиқоти лабораторӣ тасдиқ карда шуда бошад, пас ВНМО-статус мусбат ҳисобида мешавад.
- **Гендер:** маҷмӯи андозаҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ аст, ки ҷамъият иҷро кардани онҳоро ба одамон вобаста аз ҷинсӣ биологӣ муайян кардааст. Сифати психологӣ, тарзи рафтор намудҳои фаъолият, ихтисосҳои занон ва мардон нисбат ба ҷенкаҳои ҷинсӣ, биологӣ дида, бештар бо андозаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ муайян карда мешавад. Гендер аз тарафи ҷамъият ба сифати моделҳои иҷтимоии модина ва нарина, ки мавқею нақши зану мардро дар ҷамъият ва институтҳои он (оила, сохтори сиёсӣ, иқтисодиёт, фарҳанг, илм, маориф ва ғайра) муайян мекунад, таҳрезӣ мегардад. Нақшҳои гендерӣ, ҷӣ дар доираи фарҳанги ягона ва ҷӣ дар доираи фарҳанги бисёрмиллалӣ фарқияти зиёд дошта, бо синну сол, табақа, наҷод, гурӯҳи этникӣ, дин ва инчунин бо омилҳои ҷуғрофӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ муайян карда мешаванд.
- **Баробарии гендерӣ:** ин баробарии ҳуқуқ ва имкониятҳои мард ва зан аст. Нобаробарии гендерӣ бо муносибати гуногун ба мард ва зан, ҳамчун шахсияти арзишмандтару бо эҳтироми ҷомеа, зоҳир мегардад. Нобаробарии гендерӣ яке аз сабабҳои он аст, ки занон ва духтарон нисбат ба мардон наврасон дида ба ВНМО бештар мубталоанд.
- **БСЧ – бемории сироятии ҷинсӣ**
- **Воситаҳои дезинфексиякунанда:** воситаҳои химиявӣ пешгирии инфекцияи касалиҳои сирояткунанда мебошад. Барои безаргардондани пӯсти бадан, таҷҳизот, масолеҳи маишӣ, хонаву ҷой ва ғайра истифода мешавад.
- **Ҳуқуқпаймолкунии бо ВНМО вобаста:** муносибати ғаразнок нисбати одамони ба мавҷуд будан ё тахмин кардани мавҷудияти инфекцияи ВНМО алоқаманд, вайрон кардани ҳуқуқи одамони бо ВНМО зидагоникунанда ба меҳнат, таҳсилот, ҳифзи саломатӣ ва ғайра.
- **Ҳуқуқпаймолкунӣ** ин на танҳо амалест, ки ҳуқуқи инсонро маҳдуд ва вайрон мекунад, балки инчунин бештар беамалист, ки боиси пазируфтани ҷунин вайронкуниҳо мегардад. Ҳуқуқпаймолкунӣ дар баҳши меҳнат ин ба ҳамагуна фарқият роҳ надодан ё бартарӣ додан аст, ки боиси аз байн бардоштан ё вайрон кардани баробарии имкониятҳо, ё муносибатҳо дар баҳши меҳнат ва машғулият мегардад.
- **Меҳнати арзанда:** концепсияи ташкилоти байналмиллалӣ меҳнат мебошад, ки миқдори муайяни талаботҳоро ба ихтисосҳо ва машғулиятҳо эътироф кардани стандартҳои байналмиллалӣ меҳнат ва ғайраро дар бар мегирад
- **Воситаҳои халандаю бурранда:** сӯзан, корд, қайчи ва воситаҳои дигари дар муассисаи соҳаи маориф, масалан дар дарси меҳнат истифодашаванда,;
- **Махфият (конфиденсиалӣ):** принсипе аст, ки мутобики он ҳар як инсон барои пинҳон кардани сирри ҳаёти шахсиаш, вазъи саломатиаш, ҳуқуқ дорад. Махфият пешгирӣ, паҳн

накардани маълумоти фардиро аз тарафи шахси иттилоот гирифта, ки ба ӯ ин иттилоот хангоми иҷрои вазифаҳои хизмати ошкор шудааст, дар назар дорад. Талабот он аст, ки чунин иттилоот ба шахси сеюм бе розигии дорандаи он дода нашавад.

- **Одамони бо ВНМО зиндагикунанда:** одамонеанд, ки бо ВНМО сироятёфтаанд. Дар фазои ғайритиббӣ ба ҷои фаҳмиши «ВНМО сироятёфта» ифодаи нисбатан сабуктари «одами бо ВНМО зиндагикунанда», «ВНМО –мусбат» истифода мешавад.
- **Одамони аз эпидемияи инфекцияи ВНМО мубталашуда:** ихотаи наздиктарини одамони бо ВНМО зиндагикунанда- фарзанд, волидайн, бародар, хоҳар, ҳамсар ва ғайраи онҳо мебошанд: Масалан, кӯдакони сироятёфтае, ки аз волидайн бо ВНМО зиндагикунанда таваллуд шудаанд.
- **Ҷойи кор:** корхона, ташкилот, иттиҳодия ва ё муассисае, ки он ҷо корманд кор мекунад: номгӯии фирмаҳое, ки бо корманд қарордоди меҳнатии ҳар гуна намудро мебаранд.
- **Зӯроварии вербалӣ ва ҷисмонӣ:** рафтор, суҳанронӣ ва ҳама гуна ғаъолияте, ки ба характери тарсондан, таҳдид кардан ё расонидани латҳӯрии ҷисмонӣ равона шудааст.
- **Таъмин намудани шароити зиндагӣ ва меҳнати қобили қабул:** ҳама гуна тағйирот ва ивазкунии кор ва ҷойи кор, ки ҳаққони татбиқшаванда буда, имконият медиҳад, ки одамони бо ВНМО зиндагикунанда, дар ғаъолияти меҳнатии пурарзиш иштирок намоянд ва дар вазифа боло раванд.
- **Хадамоти таҳсилотӣ:** маҷмӯи имкониятҳои мақсадноку созандаи ба аҳоли пешниҳод шуда барои аз худ намудани дониш, маҳорат, малака ва қонеъ гардонидани ин ё он талаботи таҳсилотӣ мебошад. Хадамоти таҳсилотӣ метавонад ҷӣ аз тарафи муассисаҳои таълимии давлатӣ ва ҷӣ хусусию муассисаҳои дигар пешниҳод гардад.
- **Ёрии аввал:** таъҷилан иҷро намудани маҷмӯи тадбирҳои зарурӣ барои начоти ҳаёт ва пешгирии бадшавии вазъи саломатӣ, хангоми воқеаҳои нохуш ва ғайриҷашмдошт; тадбирҳои ёрии таъҷилӣ ба одамони маҷрӯҳшуда ва касал то омадани табиб ва ё то ҷойгир кардани касал дар табобатхона
- **Алоқаи перенаталӣ бо ВНМО:** Мақоми тиббие, ки ба кӯдакони аз занҳои бо ВНМО зиндагикунанда дар давраи аз таваллуд то муқаррар намудани ВНМО мақоми ӯ (бештар то 18 - моҳагии ҳаёти кӯдак) дода мешавад. Ин мақом маънои онро дорад, ки кӯдак хангоми таваллуд ба моеъҳои биологии дар шиками модар буда, дар алоқа буд ва дар баъзе ҳолатҳо он метавонад ба сироятёбии ВНМО аз модар ба кӯдак оварда расонад.
- **Пешгирии пешазалоқавӣ:** Гузаронидани терапияи махсуси медикоментозии АРВ – алоқа бо хун ё дигар моеъи биологии инсон бо мақсади ба ҳадди аққал расонидани хавфи сироятёбии ВНМО ва вирусҳои гепатитҳои В ва С
- **Ҷорабинҳои зидди эпидемиологӣ ва низоми санитарияи гигиенӣ:** Маҷмӯи тадбирҳои санитарияи гигиенӣ, муолиҷавию пешгирикунанда ва маъмурие, ки бо мақсади ҳифзи саломатии хонандагон ва кормандон, огоҳ сохтани паҳншавии касалиҳои инфексионӣ ё авҷгирии сарчашмаи инфекция дар муассисаҳои соҳаи маориф, татбиқ карда мешавад
- **Пешгирӣ:** Маҷмӯи тадбирҳои гуногун, ки ба пешгирии ягон ҳодиса, масалан касалии ВНМО ё бартараф кардани хавф, равона карда шудааст: Пешгирии ҷамъиятӣ системаи тадбирҳои ҳифзи саломатии коллективро дар бар мегирад ва пешгирии фардӣ, риояи қоидаҳои гигиенаи шахсиро дар хона, ҷойи кор ва ё хондан пешбинӣ мекунад;
- **Коргари (ё корманд) соҳаи маориф:** роҳбар, омӯзгор ё корманди гурӯҳи ғайриомӯзгорӣ (яъне шахси ба ғайр аз дарс додан ва идора кардан, корҳои дигари таъмин намудани ҷараёни таълимро иҷрокунанда) дар муассисаҳои намудҳои гуногуни таҳсилот ё соҳаи маориф мебошад.

- **Чойи корӣ:** ҳама гуна ҷое, ки корманд бо фаъолияти худ машғул аст
- **Мушовири баробар:** корманд ё хонандаи махсус таълимгирифта мебошад, ки барномаи пешгирии ВНМО -ро миёни ҳамсолони монандони худ, масалан, наврас ба наврас; омӯзгор ба омӯзгор; ва ғайра ташкил мекунад.
- **Оқилона тағйир додани шароити меҳнат:** ҳар кадом тағйироти иҷрошаванда аст, ки ба одами бо ВНМО (ё касалиҳои доимии дигар) зиндагикунанда имконияти ба кор соҳиб шудан, таъмин намудани фаъолияти меҳнатӣ ё дар вазифа болоравиро фароҳам меоварад.
- **Кӯдак:** конвенсия дар бораи ҳуқуқи кӯдак кӯдакро ҳамчун инсон то 18- сола муайян кардааст.
- **Соҳаи маориф:** сохторҳои идоракунандаи маориф, муассисаҳои таълимии ҳама намуд, шакл, дараҷа ва дигар ташкилотҳои таълимӣ (аз он ҷумла: муассисаҳои ҷараёни таълимро бо воситаҳои таълимӣ ва илмию методӣ таъминкунанда)
- **Синну соли балоғатӣ:** синну солест, ки бо расидан ба он фард калонсол ҳисобида шуда, расман назди қонунгузори оид ба корҳои анҷом дода ва қарори қабул карда, ҷавоб мегӯяд.
- **Ҳифзи иҷтимоӣ:** маҷмӯи методҳо, сиёсат ва қоидаҳои аст, ки аз тарафи давлат бо мақсади ба шахрвандон таъмин намудани зиндагии сазовор истифода бурда мешавад.
- **Толерантӣ:** таҳаммулпазирӣ фаҳмиши сотсиологӣ буда, маънои тоқат кардан ба «дигар» тарзи ҳаёту мавқеъ, рафтор, анъана, ҳиссиёт, ақида, андеша, динро дорад. Вобаста ба инфексияи ВНМО фаҳмиши толерантӣ маънои қабули инсонии ВНМО дошта, эътироф намудани ҳуқуқҳои он, ифодаи муносибати худ ба инсонии бо ВНМО зиндагикунанда ҳамчун инсонии ба худ баробарро дорад.
- **Хонанда:** истифодабарандаи ҳадамоти соҳаи маориф, аз он ҷумла муассисаҳои таълимии ҳамаи намуд, шакл ва зинаҳо (аз томақтабӣ то баъд аз дипломӣ...); инсонии (кӯдак, наврас, калонсол)- и ба машғулиятҳои таълимию тарбиявии ҳатмӣ ва иловагӣ ё таҳсилоти фосилавӣ дар мактаб, коллеҷ, донишгоҳ ё дигар муассисаи соҳаи маориф ташрифоваранда.
- **Тадбирҳои эҳтиётӣ ҳаматарафа:** маҷмӯи тадбирҳои аст, ки барои пешгирӣ ва кам кардани хавфи сироятӣ инфексияи бо хун гузаранда, алалхусус ВНМО равона карда шудааст.
- **Муассисаҳои соҳаи маориф:** муассисаҳои шакл, намуд ва зинаи гуногуни таълимию тарбиявӣ (томақтабӣ, умумӣ, касбӣ, баъдидипломӣ ё таҳсилоти иловагӣ ва ғайра) аст, ки як ё якчанд барномаи таълимро татбиқ мекунад, ё муассисаи намуди интернатӣ аст, ки нигоҳдорӣ ва тарбияи кӯдакон ва наврасони бепарастор мондари таъмин менамояд.

Адабиёти истифода ва тавсияшаванда:

1. «Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи аксуламали паҳншавии ВНМО/АНМО дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», Душанбе, 2005
2. Барномаи инкишофи саломатии ҷавонон барои солҳои 2011-2015, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 октябри соли 2010, № 561
3. Суратмаҷлиси миллӣ оид ба расонидани ёрӣ ва муолиҷа ҳангоми ВНМО/АНМО. Фармони Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10.02.2005 с., № 65
4. Барномаи ягонаи пешгирии нашъамандӣ ва аксуламали гардиши ғайриқонунии воситаҳои муҳаддир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2012. «Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон», аз 30 ноябри соли 2007., № 585
5. Нақшаи стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба солимии репродуктиви (давраи наслофари)и аҳоли барои то соли 2014. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 августи соли 2004, № 348
6. Барномаи миллии ташаккулёбии тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 октябри соли 2010, № 560
7. Дар бораи аксуламали паҳншавии ВНМО/АНМО дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015; Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 октябри соли 2010, № 562
8. Конвенсияи ташкилоти байналмилалӣ мехнат (№ 111) дар бораи ҳуқуқпоймолкунӣ дар баҳши мехнат ва машғулият, Женева, 1958
9. Конвенсияи Созмони Милали Муттаҳид дар бораи ҳуқуқи кӯдак, 1989
10. Декларатсияи умумии ҳуқуқи инсон. Созмони Милали Муттаҳид, 1948
11. Роҳнамои техникии байналмилаӣ оид ба маърифати ҷинсӣ. ЮНЕСКО, 2010
12. Принципҳои роҳнамоии байналмилалӣ оид ба ВНМО/АНМО ва ҳуқуқҳои инсон - УВКАЧ. СММ, ЮНЕЙДС, 2006
13. ОБРАСПИД доираи фаъолият, ЮНЕСКО, 2008
14. Маҳкумкунӣ ва пеш кардан. ЮНИСЕФ, 2010
15. Башкина Ю.Д., Гусева Н.А., Темникова Е.В. Кудакро аз ВНМО/АНМО чӣ тавр эҳтиёт намоем. Мавод барои волидайн. М. 2006
16. ВНМО ва ҳуқуқ дар Федератсияи Русия. Ҳимояи ҳуқуқи шахрвандон: маҷмӯаи саволу ҷавобҳо. – М., 2008
17. Пешгирии ВНМО/АНМО дар фазои таҳсилоти тобағатӣ: Воситаи таълимӣ барои омӯзгорони мактабҳои олиии омӯзгорӣ, М., 2006
18. Тавсияҳои соли 2010 дар бораи ВНМО/АНМО ва соҳаи мехнат; Бюрои байналхалқии мехнат, Женева, 2010

19. Маълумотҳои мавзӯии ОБРАСПИД-ЮНЕСКО, 2008
20. Ташаккулёбии муносибатҳои толерантӣ ба қўдакони ВНМО-и мусбатдошта дар таҳсилоти томактабӣ ва умумӣ. Киев., 2009
21. Омӯзиш, дастгирӣ ва ҳимояи хонандагон ва кормандони маориф, ки бо ВНМО зиндагӣ мекунанд ва ё аз эпидемияи инфескияи ВНМО мубталоянд. Москва. 2011
22. Пешгирии инфескияи ВНМО ва ҷавонон. Душанбе, 2010
23. Пешгирии инфескияи ВНМО. Бишкек., 2007
24. Тарзи ҳаёти солим. Тренингҳои малакаҳои ҳаёти барои синфҳои 7-9. Душанбе. 2008, 2010
25. ВНМО/АНМО ва маориф. Душанбе. 2006
26. Роҳнамо оид ба пешгирии инфескияи ВНМО барои омӯзгорони коллеҷҳои омӯзгорӣ. Алмато 2006.